

KIRJASTOAMMATTILAINEN MEDIKASVATTAJANA

**Ajatuksia Seinäjoen ammattikorkeakoulun
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman
opintosuunnitelman kehittämiseen**

Sari Mäkinen-Laitila

**Kehittämishankeraportti
Joulukuu 2007**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) MÄKINEN-LAITILA, Sari	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 35	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi KIRJASTOAMMATILAINEN MEDIAKASVATTAJANA Ajatuksia Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opintosuunnitelman kehittämiseen		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu		
Työn ohjaaja(t) LIETONEN, Raija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Kehittämishankkeen tarkoitus oli perustella, miksi mediakasvatuksen tulisi sisältyä Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opintoihin. Sen tehtävänä oli osaltaan kehittää Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opintosuunnitelmaa. Hankkeen aihe oli ajankohtainen, koska koulutusohjelmaa uudistettiin tähän aikaan. Kehittämishanke syntyi vuorovaikutuksessa kirjastoalan työelämän kanssa. Sen aihe muotoutui yleisen kirjaston työtehtävissä kohdattujen haasteiden pohjalta. Kehittämishankkeessa esiteltiin niitä sisältöjä, joita mediakasvatusopintoihin koulutusohjelmassa tulisi kuulua. Keskeisiksi sisällöiksi määriteltiin kokoelmatyöhön ja asiakaspalveluun liittyvät näkökulmat sekä koulun ja kirjaston yhteistyöhön kuuluvat osa-alueet. Tärkeinä yhteistyön osa-alueina pidettiin tiedonhallintataitojen ohjausta ja lukemaan innostamista. Kehittämishankkeessa havaittiin, että kirjastoammattilaisen työssä oli kaksi mediakasvatuksellista ulottuvuutta. Kirjastoammattilainen tarvitsee mediakasvatuksellista näkökulmaa kirjaston sisäisissä töissä. Toisaalta hän toimii mediakasvattajana ohjaten yksittäisiä asiakkaita ja erilaisia ryhmiä. Kehittämishankkeessa pohdittiin mediakasvatusopintojen taustalla vaikuttavaa oppimiskäsitystä ja työtapoja, joilla sisältöjä olisi mielekästä opettaa. Hankkeessa pyrittiin osoittamaan, että konstruktiiivinen ja kokemuksellinen oppimiskäsitys ja ajatukset aktiivisesta oppimisesta sopisivat hyvin mediakasvatusaiheisiin opintoihin. Kehittämishankkeessa pohdittiin lisäksi erilaisia tapoja toteuttaa koulutusohjelman mediakasvatusopinnot. Selkeimmäksi vaihtoehdoksi osoittautui oman mediakasvatusaiheisen opintokokonaisuuden toteuttaminen. Joitakin sisältöjä voitiin liittää jo olemassa oleviin opintokokonaisuuksiin. Tekijänoikeus tuli säilyttää omana kokonaisuutenaan. Kehittämishankkeessa esitettiin lisäksi, että mediakasvatusopintokokonaisuus voitaisiin toteuttaa Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kulttuurialan yksikön koulutusohjelmien yhteisinä opintoina. Tällöin opintokokonaisuus voisi sisältää laajasti median tuottamiseen ja vastaanottamiseen liittyvien taitojen opiskelua. Mediakasvatusopinnot soveltuisivat hankkeen mukaan toteutettaviksi myös englanninkielisinä.		
Avainsanat (asiasanat) Kirjastot, yleiset kirjastot, mediakasvatus, medialukutaito, ammattikorkeakoulut		
Muut tiedot		

Author(s) MÄKINEN-LAITILA, Sari	Type of Publication Development project report		
	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="1011 277 1262 347"> Pages 35 </td> <td data-bbox="1262 277 1508 347"> Language Finnish </td> </tr> </table>	Pages 35	Language Finnish
Pages 35	Language Finnish		
	Confidential ☐ Until _____		
Title LIBRARY PROFESSIONAL AS A MEDIA EDUCATOR Ideas to improve the curriculum of Library and Information Services degree programme in Seinäjoki University of Applied Sciences			
Degree Programme Teacher Education College			
Tutor(s) LIETONEN, Raija			
Assigned by			
Abstract The purpose of the development project was to argue why media education should include in the studies of the Library and Information Services degree programme. It was meant to help to improve the curriculum for the Library and Information Services degree programme in the Seinäjoki University of Applied Sciences. The subject of the project was topical because the curriculum of the degree programme was being revised at the time. The development project came into being in interaction with the working life in the public library sector. The subject of the project was based on challenges faced in public library work. The development project presented things that should be included in the media education module. The most essential of these were the points of view related to collection management and customer service as well as the areas of co-operation between the public library sector and the elementary, comprehensive and upper secondary schools. The areas of co-operation that were considered most important were guiding the learning of information skills and motivating people to read. It was discovered that there are two media educational dimensions to the work of a library professional. The first dimension is the skill that a professional needs in collection management. On the other hand, he or she works as a media educator guiding single customers and different groups. The project examined different methods of teaching media skills effectively and found constructive and active learning to be suitable for this purpose. The project also considered different ways to arrange the media education studies in the degree programme. The recommended solution was the creation of a new study module dedicated entirely for media education. Some of the contents of the module could be attached to the already existing modules. It was decided that copyright laws should have their own module. It was also proposed that the media education studies could be made optional, free-choice studies at the School of Culture and Design in the Seinäjoki University of Applied Sciences. In this case the degree programme could include learning a wide range of skills in the field of producing and receiving media. According to the project study, the media education studies could be done in both Finnish and English.			
Keywords Libraries, public libraries, media education, media literacy, Universities of Applied Sciences			
Miscellaneous			

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 MEDIAKASVATUS JA KIRJASTO ASIAKIRJOISSA.....	4
2.1 Mediaskasvatus 2005. Kansalliset kehittämistarpeet.....	4
2.2 Ehdotus toimenpideohjelmaksi mediataitojen ja –osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä.....	5
2.3 Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka	6
2.4 Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmat	7
2.5 Järjestöt mediaskasvatuksen toimijoina.....	8
3 MEDIAKASVATUS KORKEAKOULUISSA	9
3.1 Yliopistot ja ammattikorkeakoulut.....	9
3.2 Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma ..	10
4 AKTIIVINEN OPPIMINEN OHJAA MEDIALUKUTAIDON.....	12
5 LÄHESTYMISTAPOJA KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN MEDIAKASVATUSOPINTOJEN SISÄLTÖIHIN.....	14
5.1 Kokoelmatyö	15
5.2 Koulun ja kirjaston yhteistyö	16
5.2.1 Tiedonhallintataidot	17
5.2.2 Lukemaan innostaminen	19
5.3 Asiakasryhmät mediaskasvatuksen kannalta	21
5.4 Mediaskasvatusaineistot ja –projektit.....	24
6 MEDIAKASVATUS OSANA KOULUTUSOHJELMAN OPINTOJA	26
6.1 Vaihtoehtoisia toteuttamistapoja	26
6.2 Vaihtelevia työtapoja.....	27
6.3 Opiskelijat ja opettaja aktiivisia oppijoita	28
7 POHDINTA	30
LÄHTEET.....	33

1 JOHDANTO

Kirjastoammattilainen, jolla kehittämishankkeessa tarkoitan kirjaston erilaisissa tehtävissä toimivia kirjasto- ja tietopalvelualan koulutuksen saaneita työntekijöitä ammatinimikkeestä riippumatta, työskentelee päivittäin ”mediakeskuksessa”. Siellä häntä ympäröivät erilaiset mediat, joita ammattisanastossa kutsutaan aineistoiksi. Kirjastoammattilainen käsittelee päivittäin kirjoja, lehtiä, cd-levyjä, dvd-tallenteita ja monia muita aineistoja, joista kasvava osa on elektronisia. Hän käyttää niitä työvälineenä, rakentaa eri medioista koostuvaa kokoelmaa ja opastaa niiden käytössä asiakkaita. Lisäksi monen kirjastoammattilaisen työhön kuuluvat erilaisten ryhmien ohjaaminen ja kirjastonkäytön ja tiedonhallintataitojen opetus. Näistä syistä mediakasvatus on osa kirjastoammattilaisen arkipäivää ja sen pitäisi sisältyä myös alan koulutukseen.

Tämän kehittämishankkeen tarkoituksena on kehittää Seinäjoen ammattikorkeakoulun (SeAMK) Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opintosuunnitelmaa, jonka verkkoversio löytyy osoitteesta <http://ops.seamk.fi/fi/2007-2008/pdfversiot> . Esitän mediakasvatukseen liittyvät kehittämisajatukset kirjastotyössä saamieni kokemusten ja kohtaamieni haasteiden perusteella. Hanketta voidaan siten pitää yhteistyöhankkeena työelämän kanssa. Kehittämishankkeen aihe on ajankohtainen siksi, että SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun uusi opintosuunnitelma on parasta aikaa valmisteilla.

Tarkastelen kehittämishankkeessa mediakasvatusta kirjastoammattilaisen näkökulmasta. Perustelen tarvetta opintokokonaisuudelle, joka tukee Kirjasto- ja tietopalvelun opiskelijan kasvua tietoisien mediapedagogisen näkökulman huomioon ottamisessa työskennellessään kirjastossa. Perustelujeni taustaksi tarkastelen valtiovallan asiakirjoja, jotka edellyttävät kirjastoammattilaisten toimimista mediakasvattajina. Pohdin niitä sisältöjä ja pedagogisia lähtökohtia, joita tulisi kuulua opintokokonaisuuden toteuttamiseen. Lisäksi hahmottelen työtapoja, joilla sisältöjen opetus voitaisiin toteuttaa. Tarkastelen asiaa sekä opiskelijan että opettajan näkökulmista.

Tarkasteluni keskipisteessä on yleisen kirjaston työntekijä, mutta samoja asioita kohtaavat työssään myös tieteellisissä kirjastoissa, erikoiskirjastoissa ja muissa tietopalvelutehtävissä työskentelevät. Yleisessä kirjastossa asiakaskunta on kuitenkin heterogeeninen verrattuna tieteellisiin kirjastoihin ja erikoiskirjastoihin. Lapset, nuoret ja ikäihmiset ovat yleisen kirjaston tärkeitä käyttäjäryhmiä. Monissa tieteellisissä kirjas-

toissa, esimerkiksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastoissa, toimitaan kiinteässä yhteistyössä oppilaitoksen kanssa. Esimerkiksi mediakasvatukseen liittyvä tiedonhallintataitojen opetus on niissä usein sisällytetty opintosuunnitelmiin.

Media, mediakasvatus, medialukutaito ja kirjasto

Medialla tarkoitan hankkeessani välineitä, joilla on mahdollista viestittää ja vastaanottaa viestejä sekä niiden sisältöjä ja käytänteitä, jotka ovat syntyneet välineiden ympärille (Niinistö & Ruhala 2006, 8). Kehittämishankkeeni näkökulmasta ensisijaisia medioita ovat kirjat, lehdet ja erilaiset verkkoaineistot, joissa sana ja teksti ovat merkittäviä ilmaisuvälineitä. En keskity medioihin, jotka perustuvat ensisijaisesti ääneen tai kuvalliseen ilmaisuun. Kirjastoympäristössä tämä tarkoittaa esimerkiksi musiikkiaineistoja, romppuja, videoita ja dvd-tallenteita.

Mediakasvatus on oppimista ja kasvua median parissa. Se on toimintaa, jolla tietoisesti yritetään vaikuttaa yksilön median käyttöön ja mediataitoihin. Mediakasvatuksella kehitetään mediakulttuurissa elämisen perustaitoja. Mediakasvatuksen tavoitteena on kriittinen medialukutaito. Se on kykyä analysoida, tulkita, luoda, ilmaista ja osallistua. Se on myös kykyä kyseenalaistaa, kysyä ja luoda uutta. Kriittisesti medialukutaitoinen ihminen pystyy erottamaan faktan fiktiosta, jäsentämään ja tiivistämään tietoa, tekemään eettisiä päätöksiä ja toimimaan aktiivisesti. (Niinistö & Ruhala 2006, 8-9; Sintonen 2002, 112-113.)

Kriittinen medialukutaito on kansalaistaito, jonka oppimisessa vastuuta kantavat koulujen ja kotien lisäksi muut toimijat kuten kirjasto. Tähän velvoittaa mm. Opetusministeriö, jonka hallinnonalaan kuuluu sekä opetus- että kirjastotoimi. Koulun ja kirjaston yhteistyö lisääntyy, tiivistyy ja jäsentyy. Mediakasvatus on yksi tärkeistä yhteistyön alueista. Kirjastostrategia 2010 linjaa, että yleinen kirjasto on perusopetuksen ohella julkishallinnon tärkein tietoyhteiskunnan kansalaisuuden perusedellytysten toteuttaja. Yleinen kirjasto varmistaa kaikille kansalaisille tasavertaisen pääsyn tiedon ja kulttuurin lähteille. (Opetusministeriö 2003, 6-7.) Kirjaston työntekijä kohtaa työssään kouluyhteistyön lisäksi monia muitakin mediakasvatuksellisia näkökulmia, joita on syytä pohtia alan koulutuksessa.

Tapio Varis (1999) varoittaa lähitulevaisuudesta, jossa osa ihmisistä saattaa kuulua eliittiin, joka osaa etsiä, käyttää ja hallita yhä lisääntyvää informaatiota, ja osa ihmis-

tä puolestaan saattaa olla medialukutaidottomia. Digitaalinen teknologia ei tällöin vapauta, vaan orjuuttaa osan ihmisistä. Orjuutta ei aiheuta ainoastaan medialukutaidottomuus, vaan sen mahdollinen seuraus, köyhyys. (Kotilainen & Kivikuru 1999, 14.) Jotta tämä uhkakuva ei toteudu, on kirjastoammattilaisenkin vastattava ajan haasteisiin ja kannettava osaltaan vastuuta kansalaisten medialukutaidon kehittämisestä.

2 MEDIAKASVATUS JA KIRJASTO ASIAKIRJOISSA

2.1 Mediakasvatus 2005. Kansalliset kehittämistarpeet

Oikeusministeriö kartoitti vuonna 2005 Mediakasvatuksen kehittämistarpeet – projektissa keskeisiä mediakasvatusalan toimintoja. Projektin työryhmän tavoitteena oli hahmottaa mediakasvatuksen moninaista kenttää sekä ennen kaikkea toimintaan liittyviä mahdollisuuksia ja kehittämistarpeita. Työn tulokset julkaistiin *Mediakasvatus 2005. Kansalliset kehittämistarpeet* –nimisessä raportissa, jonka ehdotuksilla pyrittiin edistämään Vanhasen ensimmäisen hallituksen politiikkaohjelmiin sisällytettyjä mediakasvatuksen kehittämistarpeita. Raportin taustalla vaikuttivat Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma ja Tietoyhteiskuntaohjelma, jotka pyrkivät osaltaan edistämään mediakasvatuksen kehittämistä Suomessa. (Oikeusministeriö 2005, 11.)

Raportissa mediakasvatuksen keskeisiksi kehittämistarpeiksi nähtiin kansallisen mediakasvatustoiminnan koordinoiminen, mediakasvattajien koulutus ja oppimateriaalien tuottaminen, alan tutkimuksen tukeminen ja kansainvälisen yhteistyön edistäminen. Raportin mukaan mediakasvatustyötä tehtiin Suomessa vuonna 2005 monilla eri tahoilla. Toiminta oli kuitenkin kaikilla sektoreilla edelleen käynnistysvaiheessa. Siitä vastasivat pääosin aihepiireistä kiinnostuneet avaintoimijat. Lisäksi mediakasvatustoiminnan asema toteuttajien organisaatioissa oli pääosin epäselvä. Tästä syystä työryhmä esitti yhtenä toimenpide-ehdotuksenaan, että mediakasvatusta vahvistetaan opettajien yliopistollisessa perus- ja täydennyskoulutuksessa sekä ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmissa. Lisäksi alan kouluttajakoulutus tuli raportin mukaan käynnistää mahdollisimman pian. (Oikeusministeriö 2005, 12-13,16.)

Raportin laatinut työryhmä ehdotti myös, että mediakasvatukseen liittyviä toimenpiteitä tulisi edistää ja lisäselvitystyötä tehdä yhteisvoimin eri hallinnonalojen ja toimijoiden kesken. Työryhmän mukaan mediakasvatus on laaja alue, jossa eri osapuolten erityisosaamista tarvittiin. Erityisalueiden teemoiksi työryhmä määritteli esimerkiksi lastensuojelun, nuorisotyön ja kirjastotoimen näkökulmat, opetus- ja koulutusnäkökulman, lakien ja asetusten näkökulman sekä median roolin ja merkityksen näkökulman. (Oikeusministeriö 2005, 17.)

2.2 Ehdotus toimenpideohjelmaksi mediataitojen ja –osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä

Opetusministeriön asettama työryhmä valmisteli toimenpideohjelman Oikeusministeriön edellä esitellyn Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman pohjalta. *Ehdotus toimenpideohjelmaksi mediataitojen ja –osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä* (2007) määritteli sekin mediataidot tietoyhteiskunnan kansalaistaidoiksi. Ehdotuksen työstänyt työryhmä näki mediataidot keskeisinä yksilön elämänhallinnan ja aktiivisen kansalaisuuden perustaitoina sekä työelämän ja vapaa-ajan muutoksen työkaluina. Se ehdotti, että käynnistettäisiin laaja, kansallinen ja pitkäkestoinen medialukutaito-ohjelma, joka tulisi kirjata seuraavaan Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan. (Opetusministeriö 2007a, 42.)

Kansallisen mediakasvatusohjelman tavoitteena työryhmä piti mediakasvatuksen toteutumisen edellytysten parantamista perusopetuksessa ja toisella asteella sekä opettajankoulutuksessa. Yhtenä toimenpiteenä työryhmä ehdotti paikallisten oppimiskeskusten ja paikallisen yhteistyön kehittämistä. Sen mukaan kodin, koulun ja kirjaston yhteistyö olisi tarpeen keskeisillä media- ja opiskelutaitojen sisältöalueilla. Myös koulu-kirjastotoimintaa tulisi kehittää kunnan sisällä eri koulumuotojen ja hallinnonalojen yhteistyönä palvelemaan tiedonhallinnan ja mediakasvatuksen tarpeita. (Opetusministeriö 2007a, 42-43.)

Toimenpideohjelmassa kirjastoammattilainen nähtiin opettajan luontevana yhteistyökumppanina. Sen mukaan tavoiteltavaan tulokseen päästäisiin, kun pedagogi ja tietopalvelualan ammattilainen yhdistäisivät osaamisensa. Koska toimivia koulukirjastoja on melko vähän, on yleinen kirjasto koulun yhteistyökumppani, kun toteutetaan ja kehitetään mediakasvatuksen alaan liittyviä sisältöjä.

2.3 Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka

Opetusministeriön Kirjastostrategia 2010 linjaa, että tiedonhallintataidot nousevat tärkeiksi kansalaistaidoiksi ja osaksi kaикentasoista oppimista. Strategian mukaan suuria kehittämistoimia edellyttävät esimerkiksi uusien toimintamallien ja konseptien luominen valtion kirjastohallintoon, kirjasto-organisaatioihin sekä peruskoululaisten, lukioiden ja ammatillisen perusopetuksen tietohuoltoon. Tätä varten tulisi perustaa pedagogisten informaattikkojen toimia alueille ja suuriin kouluihin. Toimiin valittavilla tulisi olla sekä kirjastoalan koulutus että pedagoginen pätevyys. (Opetusministeriö 2003, 7-8.)

Strategian mukaan kirjastojen oppijoiden tietohuoltoon ja tiedonhallintataitoihin liittyviä tehtäviä tulisi kehittää. Tiedonhallintataidot tulisi sisällyttää opettajien perus- ja jatkokoulutukseen. Kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen saaneiden tehtävänä olisi huolehtia opettajien tiedonhallinnan koulutuksesta. Oppijan tietohuoltoon sekä koulun ja kirjaston yhteistyöhön tulisi luoda uusia toimintamalleja ja määritellä kansallinen kehittämisvastuu. Opetussuunnitelmissa tiedonhallintataitojen pitäisi läpäistä kaikki oppiaineet. Peruskoulujen ja lukioiden tietohuolto tulisi rakentaa hyödyntämällä olemassa olevaa kirjastoverkkoa ja -osaamista. (Opetusministeriö 2003, 16-17, 22-24.)

Yleinen kirjasto on perusopetuksen ohella julkishallinnon tärkein tapa toteuttaa tietoyhteiskunnan kansalaisuuden perusedellytykset. Kirjasto vastaa kansalaisen tietohuollosta sekä julkisen tiedon ja metatiedon saatavuudesta tietoyhteiskunnassa. (Opetusministeriö 2003, 21.) Kirjastoammattilaisella on siis vastuuta kaikkien kansalaisten medialukutaidon oppimisesta.

Strategian mukaan yleisen kirjaston, joka on laajuudessaan ainoita kaunokirjallisuuden asiantuntijaorganisaatioita, tärkeitä tehtäviä ovat myös perinteisen lukutaidon edistäminen ja lukemaan innostaminen. Perinteinen lukutaito on pohjana medialukutaidolle, johon strategian mukaan kuuluu kyky ja taito hakea relevanttia tietoa sekä painetuista että sähköisistä lähteistä, kyky arvioida ja verrata eri tietolähteitä ja taitoa soveltaa tieto omaan käyttöön. (Opetusministeriö 2003, 11.)

Strategia asettaa kirjastoammattilaisille suuria haasteita, joiden toteutuminen vaatii asenteellisia muutoksia esimerkiksi ammattikuvaan ja eri toimijoiden yhteistyöhön.

Myös alan koulutusta tulee kehittää niin, että tulevaisuuden kirjastoammattilaisten ymmärrys tulevista työtehtävistä ja työssä kohdattavista haasteista kasvaa. Siten he kykenevät tulevaisuudessa vastaamaan myös strategian haasteisiin. Medialukutaidon sisällyttäminen kirjastoalan koulutuksen opintosuunnitelmiin olisi yksi konkreettinen toimenpide tähän suuntaan. Medialukutaitoon kuuluvat sekä tiedonhallintataidot että perinteinen lukutaito ja sitä kautta myös lukemaan innostamiseen liittyviä asioita. Myös Opetusministeriön *Kirjaston kehittämissuunnitelma 2006-2010* korostaa kirjastoalan koulutuksen merkitystä. Sen mukaan kirjastopalveluiden laadun ensimmäinen ehto on koulutettu henkilöstö, joka pystyy paitsi erikoistumaan, myös laajentamaan yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa (Opetusministeriö 2006a, 8).

2.4 Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmat

Opetusministeriön *Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003-2008* linjaa opetuksen ja oppimisympäristöjen kehittämisen yhteydessä, että opiskelussa hyödynnetään aiempaa enemmän virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolisia oppimisympäristöjä. Sen mukaan kehitetään yhteistyötä kirjastojen kanssa. Kehittämissuunnitelmassa on todettu myös, että koulutuksessa tulee antaa riittävät valmiudet verkoissa olevan tiedon sisällön arviointiin ja tietotulvan hallintaan. (Opetusministeriö 2004, 16-17.) Mediakasvatusta ei tässä kehittämissuunnitelmassa vielä ole mainittu, mutta siitä on kyse esimerkiksi verkoissa olevan tiedon sisältöjen arvioinnissa ja tietotulvan hallinnassa.

Valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi uuden suunnitelman Opetusministeriön hallinnonalan koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämisestä hyväksymisvuotta ja sitä seuraavaa viittä kalenterivuotta varten. Uusi luonnos koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaksi 2007-2012 hyväksytään valtioneuvostossa vuoden 2007 loppuun mennessä. Tässä medialukutaito ja mediakasvatusta nähdään yleissivistävän koulutuksen opetuksen osa-alueiksi, joita tulee kehittää. Luonnoksen mukaan vastuullinen sosiaalinen webin käyttö vaatii kehittyneitä medialukutaitoa ja -kasvatusta. Luonnokseen on kirjattu, että mediakasvatusta ja -lukutaidon opettamisen edistämiseksi kehitellään materiaaleja ja toimintamalleja. (Opetusministeriö 2007b, 35.) Mielenkiintoista on seurata, kirjataanko seuraavaan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan pitkäkestoinen, kansallinen medialukutaito-

ohjelma, jota Opetusministeriön asettama työryhmä on vuonna 2007 ehdottanut (Opetusministeriö 2007a, 42).

Yleissivistävää koulutusta järjestävien oppilaitosten yhteistyö yleisen kirjaston kanssa tarjoaa yhden toimintamallin medialukutaidon opettamiseen tiedonhallintataitojen osalta. Yhteistyötä on viime vuosina kehitetty suunnitelmallisempaan suuntaan ja siitä on julkaistu artikkeleita ja raportteja. Monissa kaupungeissa ja kunnissa on otettu käyttöön koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma tai –strategia, joka voi olla opetussuunnitelman osa tai sen liite.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003-2008 ja Koulutus ja tutkimus 2007-2012 –luonnos määrittelevät koulutuksen yhdeksi painopistealueeksi osaavan työvoiman varmistamisen. Molempien asiakirjojen mukaan koulutuksen tulee antaa vankka osaamispohja, jota voidaan käyttää muuttuvissakin olosuhteissa. Kehittämissuunnitelmissa painotetaan myös koulutuksen työelämävastaavuutta. Korkeakoulujen opetuksen sisällöissä pitäisi niiden mukaan voida riittävästi ennakoida työelämän tulevia osaamistarpeita. Niiden mukaan korkeakoulujen tarjoaman koulutuksen ajantasaisuus turvataan niin, että se parhaalla mahdollisella tavalla palvelee työelämän muuttuvia osaamistarpeita. Ajantasaisuus edellyttää tiivistä vuorovaikutusta työelämän, yritysten ja alueiden kanssa. (Opetusministeriö 2006, 17 ; 2007b, 9, 29.) Mediakasvatus on yksi asia, jonka kirjastoammattilainen kohtaa työssään yhä useammin. Siksi sen sisältyminen alan koulutukseen vastaa työelämän muuttuvia tarpeita ja ennakoii osittain myös tulevaa. *Koulutus ja tutkimus 2007-2012* –luonnoksen mukaan ammattikorkeakoulujen yksi painopiste on korkeatasoisen työelämälähtöisen opetuksen järjestäminen (Opetusministeriö 2007b, 18). Kehittämishanke on tavoitteen mukainen, koska siinä SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kehittämiseksi esitetyt ajatukset ovat työelämästä lähtöisin.

2.5 Järjestöt mediakasvatuksen toimijoina

Valtiovallan mediakasvatusta koskevissa raporteissa ja toimenpideohjelmissa määritellään, että mediakasvatus tulevaisuudessa tapahtuu monien eri toimijoiden yhteistyönä. Kuntien opetus-, kirjasto-, kulttuuri- ja nuorisotoimen sekä median edustajien lisäksi kansalaisjärjestöt toimivat alalla. Tähän asti eri järjestöt ovat käytännössä kantaneet suuren vastuun mediakasvatuksesta. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojelu-

liitto ja Pelastakaa Lapset ry ovat toimineet aktiivisesti mediakasvatuksen kenttätöissä ja kehittäneet verkkopalveluja. Niillä on runsaasti mediakasvatusalan osaamista, koska ne ovat olleet edelläkävijöitä mediakasvatusta tukevien aineistojen tuottamisessa ja koulutuksen järjestämisessä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007).

Viime aikoina järjestöt ovat heränneet vaatimaan kunnilta ja valtiolta suurempaa vastuuta mediakasvatuksesta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto julkaisi 4.10.2007 kannanoton *Mediakasvatus osaksi lapsen arkea*, jossa asiaan otetaan kantaa. Tämän mukaan kuntien on otettava ohjelmaan mediakasvatus niin päiväkodeissa, kouluissa, kirjastoissa kuin nuorisotyössäkkin. Kannanotossa vaaditaan, että valtio tukee kuntia mediakasvatuksessa ja nimeää pysyvän valtiollisen toimielimen koordinoimaan sitä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007.)

3 MEDIAKASVATUS KORKEAKOULUISSA

3.1 Yliopistot ja ammattikorkeakoulut

Oikeusministeriön asettama työryhmä kartoitti vuonna 2005 mediakasvatuksen toimintoihin liittyen myös mediakasvattajien koulutusta Suomessa. Työryhmän raportin mukaan mediakasvatuksen asema koulutuksessa on edelleen vakiintumaton. Esimerkiksi opettajankoulutuksessa tilannetta kompensoidaan täydennyskoulutuksen avulla. Työryhmän mukaan mediakasvatuksen alalla tarvetta on erityisesti kouluttajakoulutukselle. (Oikeusministeriö 2005, 14.)

Suomen yliopistoissa mediakasvatusta opetetaan pääaineena Lapin yliopistossa, jossa se on osa opettajankoulutusta. Lisäksi Helsingin, Tampereen ja Turun yliopistoissa voi suorittaa eri laajuisia alan opintoja. Niissäkin yliopistoissa mediakasvatusopintoja suoritetaan usein esimerkiksi opettajaopintojen yhteydessä. (Koulutus & tutkimus 2007.)

Ammattikorkeakouluissa mediapedagogiset opinnot kuuluvat yhteisöpedagogien ja usein myös medianomien koulutukseen perustasolla. Sen lisäksi joissakin ammattikorkeakouluissa on käynnistetty ammatilliset mediakasvatuksen erikoistumisopinnot.

Jatkossa medikasvatus on mahdollisesti tulossa osaksi joitakin ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja. (Oikeusministeriö 2005, 14.)

SeAMK:ssa ei toistaiseksi voi opiskella mediakasvatusta, mutta medioiden tekniikkaan, ohjelmointiin ja tuottamiseen liittyviä opintoja kuuluu Kulttuurialan yksikön Kulttuurituotannon koulutusohjelmaan. Ammattikorkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen tuloksena Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma siirtyy vuoden 2008 alusta Kulttuurialan yksikköön Liiketalouden yksiköstä, johon se vielä hallinnollisesti ja taloudellisesti kuuluu (Vuorela 2007). Vuoden 2008 alusta SeAMK:n Kulttuurialan yksikön koulutusohjelmia ovat Kirjasto- ja tietopalvelun, Kulttuurituotannon, Muotoilun ja Konservoinnin koulutusohjelmat. SeAMK:n seitsemästä eri koulutusalaista juuri Kulttuurialan opintoihin voisi jatkossa sisältyä myös laajempi sekä median tuottamiseen että vastaanottamiseen liittyviä valmiuksia tarkasteleva mediakasvatuksen opintokokonaisuus.

SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta valmistuu tradenomeja, jotka työllistyvät kirjastoihin, yritysten tietopalveluun ja muihin tietopalvelua tarjoaviin organisaatioihin. Aloituspaiikkoja koulutusohjelmassa on vuosittain 20. (Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2007.) SeAMK:n lisäksi Kirjasto- ja tietopalvelualaa voi Suomessa opiskella Oulun ja Turun ammattikorkeakouluissa. Kummassakaan ammattikorkeakoulussa koulutusohjelman pakollisiin opintoihin ei sisälly mediakasvatusta (Oulun ammattikorkeakoulu 2007; Turun ammattikorkeakoulu 2007). Valinnaisten opintojen tarjonta vaihtelee oppilaitoksissa vuosittain, joten niihin saattaa sisältyä myös mediakasvatusta.

3.2 Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opintosuunnitelman mukaan alan tehtävänä on toteuttaa yhteiskunnan ja organisaatioiden tietohuoltoa. Kirjasto- ja tietopalvelut toimivat Suomessa verkostona, johon kuuluu yleisiä ja tieteellisiä kirjastoja, oppilaitoskirjastoja sekä erilaisia yritysten ja organisaatioiden tietopalveluja. Tieto- ja viestintätekniikan nopea kehittyminen muuttaa koko ajan henkilöstön osaamisvaatimuksia. Alalla tarvitaan tiedonhallinnan ja kulttuurin sisältöjen tuntijoita, opastajia tiedonhankintaan, sähköiseen asiointiin ja tietojärjestelmien käyttöön. (Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2006, 20.)

SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun opintosuunnitelma ei sisällä omaa mediakasvatus-aiheista opintokokonaisuuttaan. Koulutusohjelmanvastaavan Pirkko Vuorelan mukaan mediakasvatusta sivutaan kuitenkin monissa opintokokonaisuuksissa. Esimerkiksi kaikille pakollisiin yhteisiin ammattiopintoihin kuuluu 15 opintopisteen laajuinen *Aineistot ja kokoelmatyö* -kokonaisuus, jonka opintojaksot *Julkaisutuotanto ja julkaisukanavat* (5 op), *Kokoelmatyö* (4 op), *Tekijänoikeus* (2 op) ja *Tiedonlähteet* (4 op) liittyvät alaan. Tämän opintokokonaisuuden tavoitteena on, että opiskelija tuntee erilaiset julkaisutyypit ja niiden kustannus- ja jakeluverkoston. Tavoitteena on myös, että opiskelija tietää periaatteet, joilla kirjastot muodostavat kokoelmia. Lisäksi kokoelmien muodostamiseen ja käyttöön liittyvät tekijänoikeussäädökset kuuluvat opittaviin asioihin. (Vuorela 2007.)

Vaihtoehtoisina opintoina opiskelijoiden on mahdollista suorittaa *Ohjaus- ja opetus-taidot* –opintokokonaisuus, *Verkkopalvelut*- opintokokonaisuus tai *Kirjallisuus ja kulttuuri* –opintokokonaisuus. Jokainen kokonaisuus on laajudeltaan 12 opintopistettä. Niistä ensimmäiseen kuuluu *Kouluttajana ja ohjaajana toimimisen* –opintojakso (5 op), joka antaa valmiuksia suunnitella ja toteuttaa erilaisia koulutus- ja ohjaustapah-tumia. Lisäksi *Verkkopalvelut* -opintokokonaisuuteen kuuluva *verkko-opettaminen* (2 op) ja *Kirjallisuus ja kulttuuri* –kokonaisuus liittyvät mediakasvatuksen sisältöihin. (Vuorela 2007.)

Suuri osa SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opintosuunnitelman opintokokonaisuuksista liittyy mediaan. Siksi on luontevaa, että mediakasvatus - op-piminen ja kasvu median parissa sekä toiminta, jolla tietoisesti pyritään vaikuttamaan yksilön median käyttöön ja mediataitoihin - nähdään yhä enemmän osana kirjastoam-mattilaisen työtä. Tampereen kirjastotoimenjohtaja Tuula Haavisto pitää kirjastoja mediatuntemuksen pioneereina. Hänen mukaansa aineiston valinta, järjestäminen (lu-ettelointi, luokitus ja asiasanoittaminen) ja tietopalvelu ovat kaikki mediaosaamisen ulottuvuuksia. Olennainen osa prosessia on sisällön luotettavuuden arviointi. Toistai-seksi näitä taitoja on enimmäkseen käytetty kirjaston omassa työssä. Vain koulu-luokille suunnatussa tiedonhaun opetuksessa taitoja on systemaattisesti välitetty myös käyttäjille. Haaviston mukaan nykyisessä mediaympäristössä on selvä tarve jalkauttaa kirjastojen sisällöntuntemusta laajemmalle. (Haavisto 2007, 117.) Kuitenkin me-diakasvatuksellinen näkökulma voi olla kirjastoammattilaiselle edelleen vieras. Kou-

lutus on pitkäjännitteistä ammattikuvaa muuttavaa työtä. Parhaimmillaan se ammatti-
korkeakoulussa vastaa työelämän haasteita ja kouluttaa tulevaisuuden tekijöitä.
SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opintosuunnitelmaa tulisikin
kehittää niin, että mediakasvatus tulevaisuudessa sisältyisi siihen.

4 AKTIIVINEN OPPIMINEN OHJAA MEDIALUKUTAIDON

Mediakasvatuksen määritelmä sisältää ajatukset kasvusta ja oppimisesta median paris-
sa. Se korostaa oppijoiden omaa toimintaa, valintojen tekemistä ja kriittistä asennetta.
Mediakasvatus edellyttää oppijan aktiivisuutta ja päävastuu oppimisesta on oppijalla.
Oppimiskäsityksistä konstruktivismi painottaa oppijan aktiivista roolia oppimisessa ja
vastaa siksi hyvin mediakasvatusopintokokonaisuuden taustalla vaikuttavaa käsitystä
oppimisesta. Konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä ihminen hahmotetaan aktiivi-
seksi toimijaksi ja pedagogiikassa pyritään tukemaan oppijoiden kasvua tätä ihannetta
kohti (Kotilainen & Hankala 1999, 43). Konstruktivistinen oppimiskäsitys vaikuttaa
myös SeAMK:n opintosuunnitelman taustalla (Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2006,
20). Siitäkin syystä se on luonteva pedagoginen lähestymistapa mediakasvatusopinto-
kokonaisuutta suunniteltaessa.

Sirkku Kotilaisen väitöskirjassa *Mediakulttuurin haasteita opettajankoulutukselle* esit-
tämät ajatukset aktiivisesta oppimisesta mediaopetuksessa soveltuvat myös kirjasto-
alan mediakasvatusopintoihin. Kotilainen pohjaa ajatuksensa Hannele Niemen teok-
sessa *Opettaja modernin murroksessa* (1999) opettajankoulutuksen kehittämistä koske-
viin ajatuksiin. Niemen ja Kotilaisen mukaan aktiivinen oppiminen pohjautuu kon-
struktivistiseen oppimiskäsitykseen, jossa tunne ja järki ovat tiedon rakentumisen poh-
jana. Aktiivisessa oppimisessa on keskeistä esimerkiksi aktiivinen tiedon rakentumi-
nen muistirepresentaatioiksi, joilla on yhteyksiä käsitteelliseen ajatteluun, henkilökoh-
tasiin tunnepitoisiin muistikuviin ja toiminnalliseen ongelmanratkaisuun. Oppija on
subjekti, joka ohjaa omaa oppimistaan sekä arvioi itseään ja etenemistään kohti tavoit-
tetta. Tärkeää on myös osallistava lähestymistapa: mahdollisuuksien luonti ja kannus-
taminen osallisuuteen. (Kotilainen 2001, 22.)

Mediaopetuksessa aktiivinen oppiminen tarkoittaa Kotilaisen mukaan oppijan koke-
muksellista otetta ja kyselevää eli tutkivaa otetta opittavaan ainekseen, mediaan ja

oppimiseen. Siihen liittyvät oppijalle ajankohtaiset teemat ja opiskelumateriaalit. Lisäksi se tarkoittaa yhteistoiminnallisuutta oppilaiden, opettajien, vanhempien ja median kesken. Opettajan rooli on olla ohjaajana ja tukea oppilasta sekä antaa mahdollisuus uuden tiedon rakentumiselle. (Kotilainen 2001, 22.)

SeAMK:n mediakasvatusopintokokonaisuuden tavoitteena on opiskelijoiden mediakompetenssin lisääminen niin, että he ymmärtävät ja ottavat huomioon mediakasvatuksellisen näkökulman erilaisissa työtehtävissä sekä saavat valmiuksia toimia itse mediakasvatuksen ohjaajina. Mediakasvatuksen ohjaajana toimiessaan kirjastoammatilaisen, kuten opettajankin, mediakompetenssiin kuuluvat sitoutuminen mediakasvatukseen, yllä kuvatut aktiivisen oppimisen taidot sekä niiden käyttö omassa työssä, kriittinen autonomia mediakasvattajana ja pyrkimys vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Sitoutumista osoittaa opiskelijan kiinnostus mediaan, mediakasvatukseen ja oman medialukutaidon kehittämiseen. Pyrkimys vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön tarkoittavat sitä, että mediakasvattaja suunnittelee ohjaustilanteet vuorovaikutteisiksi niin, että niissä on tilaa eri osapuolten kokemuksille ja näkökulmille. Sen lisäksi pyrkimyksenä on avoin opetuskulttuuri, jossa opettajat ja kirjastoammatilaiset toimivat yhteistyössä.

Kotilaisen määrittelemistä mediakompetenssin osa-alueista ainoastaan kriittinen autonomia mietityttää kirjastoammatilaista. Kotilainen tarkoittaa sillä opettajan eettistä vastuuta oppilaiden kasvusta medialukutaitoisiksi ja tutkivaa otetta omaan opetustyöhön. (Kotilainen 2001, 22.) Tutkiva ote omaan työhön tulisi muistaa kokoelmatyössä ja asiakaspalvelutilanteissa. Yhtä tärkeää se on silloinkin, kun kirjastoammatilainen toimii mediakasvattajana kouluryhmissä, mutta pääasiallinen tehtävä on opettajalla. Kirjastoammatilainen ei vastaa kasvattamisesta, kun hän kohtaa samat oppilaat muutamassa oppimistilanteessa. Pitempiaikaisia yhteistyöprojekteja toteutettaessa vastuu on luonnollisesti myös kirjastoammatilaisella.

Mediakompetenssi, johon mediakasvatuksella pyritään, voidaan nähdä myös demokratian toteutumisen edellytyksenä ja samalla yksilöllisen identiteetin rakennusaineena. Demokratiassa keskeistä on vuorovaikutus erilaisten verkostojen ja toimintaryhmien kesken. Mediassa ja median välityksellä kansalaiset ovat yhteyksissä toisiinsa ja esimerkiksi päättäjiin. Toimivan demokraattisen yhteiskunnan ihanteena on aktiivinen, mediakompetentti kansalainen. Mediakasvattajan tehtävänä on tukea ohjattavien

kasvua aktiiviseksi, osallistuviksi ja kriittisiksi kansalaisiksi. (Kotilainen & Kivikuru 1999, 27.)

Myös kokemuksellisen oppimisteorian mukaiset ajatukset oppimisesta kokonaisvaltaisesti ihmistä koskettavana prosessina heijastuvat SeAMK:n mediakasvatusaiheisen opintokokonaisuuden suunnittelun taustalla. Kokemuksellisen oppimisteorian mukaan työstetyt kokemukset muodostavat perustan uuden oppimiselle. Kokemus on prosessi, jossa jatkuvasti luodaan mielikuvia ja annetaan merkityksiä aikaisemman kokemusmaailman pohjalta eli reflektoidaan omia kokemuksia. Kokemuksellisen oppimisteorian mukaan oppiminen on aina sidoksissa ympäristöönsä, ja vuorovaikutuksella on siinä keskeinen rooli. Kokemuksellisessa oppimisessä pyritään ottamaan huomioon ohjaussuhteen lisäksi ohjaajan ja ohjattavan kokemusmaailmat. Ohjaustilanteiden vuorovaikutuksen juuret ovat syvällä ihmiskäsityksessä, siis myös tiedon- ja oppimiskäsityksessä eli koko maailmankuvassa. Siksi ohjauksessa tärkeintä on, että ohjaaja tutkii omaa tapaansa tehdä työtä ja sen perusteita. (Ojanen 2000, 8.)

5 LÄHESTYMISTAPOJA KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN MEDIKASVATUSOPINTOJEN SISÄLTÖIHIN

Kirjasto- ja tietopalvelun ammattikorkeakouluopintojen osana toteutettavien mediakasvatusopintojen lähestymistapoja voidaan hahmottaa esimerkiksi tulevien työtehtävien näkökulmasta tai asiakaslähtöisesti, jolloin otetaan huomioon eri-ikäisten ja erilaisten asiakkaiden tarpeet. Tällöin asiakaslähtöiseen näkökulmaan kuuluvat myös koulun ja kirjaston yhteistyötä koskevat näkökulmat ja sisällöt. Lähestymistavat ovat osittain päällekkäisiä, joten esimerkiksi asiakaspalvelun näkökulma tulee osittain esiin muiden lähestymistapojen yhteydessä. Kotilainen ja Hankala ovat hahmotelleet mediakasvatuksen kehitykseen liittyviä lähestymistapoja aiheeseen. Heidän hahmottelemansa tekninen, taidekasvatuksellinen ja yhteiskunnallinen lähestymistapa, ovat nekin osittain päällekkäisiä ja kaikki edelleen huomionarvoisia. (Kotilainen & Hankala 1999, 44.)

Tekninen lähestymistapa liittyy esimerkiksi tiedonhallintataitojen opetuksessa verkko-tiedonhaun harjoitteluun. Osittain tiedonhaussa on kyse myös tekniikkoihin tutustumisesta ja niiden harjoittelusta, joka tapahtuu kokeilemalla ja tekemällä ohjaajan val-

vonnassa. Taidekasvatuksellinen lähestymistapa korostuu esimerkiksi lukemaan innostamisen yhteydessä, koska siinä kiinnitetään enemmän huomiota ilmaisun tapoihin. Lukemaan innostamisessa on taustalla myös valikoiva ja arvottava näkökulma kirjallisuuteen. Taidekasvatuksellinen lähestymistapa liittyy myös kokoelmatyöhön. Kaikkea julkaistua ei mikään kirjasto voi ottaa kokoelmiinsa, joten kokoelmaa rakennettaessa tehdään valintoja. Valintoja ohjaa sisältöjen tuntemus, jonka perusteella kiinnitetään huomiota esimerkiksi ilmaisun tapaan ja arvioidaan julkaisujen sisältöä kriittisesti.

Mediakasvatuksen yhteiskunnallisessa lähestymistavassa on olennaista esimerkiksi erilaisten valtasuhteiden, arvojen ja asenteiden erittely sekä sen pohtiminen, mitä löytyy erilaisten mediatuotantojen taustalta ja itse mediaesityksistä (Kotilainen & Hanka 1999, 44). Myös tämä lähestymistapa on syytä ottaa huomioon kokoelmatyössä ja tiedostaa esimerkiksi tiedonlähteiden ja luettavan valinnassa. Nykykäsityksen mukaan mediakasvatuksessa on olennaista tunnistaa ne mediataidot, jotka eivät vanhene tekniikan kehittyessä (Opetusministeriö 2007a, 25).

5.1 Kokoelmatyö

Kokoelmatyöllä tarkoitan niitä tehtäviä, jotka liittyvät aineistonvalintaan ja kokoelman hoitoon. Kokoelmatyö vaatii kirjastoammattilaiselta esimerkiksi vankkaa eri alojen sisältöjen tuntemusta, kustannustoiminnan kentän hahmottamista ja ajan ilmiöiden ja eri alojen kehityksen seuraamista. Koulutusohjelmavastaava Vuorelan mukaan Kirjasto- ja tietopalvelun koulutuksen ydinasioita on erilaisten informaation kantajien markkinoiden tuntemus. Kokoelmatyö on ikään kuin informaation flowsta otettuja läpileikkauksia tietyillä periaatteilla. Virrasta valittu aineisto organisoidaan käyttöön. Ydinasiamiseen sisältyvät myös monipuoliset taidot välittää informaatiota. (Vuorela 2007.)

Kirjastojen kokoelmatyötä voidaan tarkastella mediakasvatuksellisesta näkökulmasta. Kokoelmatyössä ollaan tekemisissä monenlaisten medioiden kanssa valikoiden, arvioiden ja arvottaen niitä esimerkiksi päätöksellä ottaa tai jättää ottamatta tietty julkaisu kokoelmaan. Mediakasvatusopinnoissa voidaan kokoelmatyön kannalta pohtia eteen tulevia kipupisteitä niin, että tulevat kirjastoammattilaiset ovat valmiita kohtaamaan asioita työssään.

Kokoelmatyön luonne riippuu osastosta, jossa kirjastoammattilainen työskentelee. Esimerkiksi lasten- ja nuortenosaston tai musiikkiosaston työ vaativat oman alansa tuntemusta ja opintoja. Kuitenkin lähes jokainen kirjastoammattilainen kohtaa kokoelmatyössä kysymyksiä, jotka liittyvät mediakasvatukseen. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi päätökset ottaa julkaisu kokoelmaan, julkaisun sijoittaminen tietylle osastolle ja sen poistaminen kokoelmasta. Aineiston sijoittaminen kirjaston osastolle ohjaa asiakkaiden lainaamista. Esimerkiksi japanilaisten sarjakuvien sijoittaminen aikuistenosastolle lasten- ja nuortenosaston sijaan, voi herättää kriittisiä kysymyksiä ja saada asiakkaat pohtimaan syytä sijoittamiseen. Välillä asiakkaat vaativat selitystä tehtyihin ratkaisuihin. Keskustelu asiakkaan kanssa koskettelee usein mediakasvatuksellisia kysymyksiä. Asiakkaat antavat myös helposti palautetta osastosijoittelusta. Monet aikuiset suojelevat kannanotoissaan lapsia sopimattomilta sisällöiltä. Esimerkiksi jokin aika sitten nuorehko mies vaati, että Pahkasika-lehdet tulisi kirjastossamme sijoittaa aikuistenosastolle.

Kokoelmatyön luonteeseen vaikuttaa luonnollisesti onko kyseessä yleinen vai tieteellinen kirjasto tai erikoiskirjasto. Lisäksi kirjaston koolla on merkitystä. Pienessä kirjastossa muutama työntekijä vastaa kaikesta ja kokoelmatyössäkin tarvitaan vielä laajempaa näkemystä. Markkinavoimien kasvava merkitys tekee kokoelmatyöstä entistä haasteellisempää. Samoin se, että omakustanteiden julkaiseminen on yhä helpompaa, ja siten julkaisujen taso on entistä vaihtelevampaa. Painetun sekä maksullisten elektronisten aineistojen suhteen kirjastoammattilaisen on kuitenkin edelleen tehtävä päätös julkaisun ottamisesta kokoelmaan. Maksutonta verkkoaineistoa sen sijaan ei voi valita. Haavisto toteaaakin artikkelissaan, että avatessaan pääsyn Internetiin kirjastot avaavat pääsyn sekalaiseen runsaudensarveen kehittävine, herkullisine, huonoine ja täysin mädännäisine sisältöineen (Haavisto 2007, 118). Informaation ja viihteen valtameresssä navigoimiseen tarvitaan kirjaston työntekijältä ammattitaitoa ja mediakasvatuksellista näkökulmaa.

5.2 Koulun ja kirjaston yhteistyö

Tiedonhallintataitojen opetus ja lukemaan innostaminen ovat koulun ja kirjaston kaksi tärkeää yhteistyöaluetta ja molemmat liittyvät myös mediakasvatukseen, joten yhteistyön osa-alueiden opetuksen tulisi kuulua kirjasto- ja tietopalvelun mediakasvatustopintoihin. SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun opintosuunnitelmassa koulun ja

kirjaston yhteistyötä käsitellään esimerkiksi osana peruskurssia sekä valinnaisiin opintoihin kuuluvassa Lastenkirjastotyön opintojaksossa. Siinä yhteistyön osuus jää opintojakson sisältöjen paljouden vuoksi vähäiseksi.

Koulun ja kirjaston yhteistyöllä tarkoitetaan lähinnä kirjaston yhteistyötä perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten kanssa. Yhteistyöllä on pitkät perinteet, mutta viime vuosiin asti se on ollut enimmäkseen jäsentymätöntä. 2000-luvulla koulun ja kirjaston yhteistyö on vakiinnuttamassa muotojaan. Kuitenkin mediakasvatuksellisen näkökulman liittäminen yhteistyön sisältöihin on vielä uutta.

Myös vanhemmat kuuluvat yhteistyön toimijoihin. Kirjastoammattilaiset käyvät koulujen vanhempainilloissa puhumassa lukemaan innostamiseen ja tiedonhallintataitoihin liittyvistä asioista. Yhteistyötä vanhempien kanssa pitäisi edelleen lisätä, sillä varsinkin pienten lasten ja koululaisten vanhempien rooli on suuri. Vanhempien esimerkiksi ja asenteet vaikuttavat mediakäyttäytymiseen, ja vanhemmat asettavat myös rajat median käytölle.

5.2.1 Tiedonhallintataidot

Tiedonhallintataidoilla (information skills) tarkoitetaan Leena Aaltosen määritelmän mukaisesti taitoa tunnistaa tiedontarve ja ymmärtää, että tilanteesta selviytyäkseen on hankittava tietoa, kykyä paikantaa ja käyttää monipuolisesti tiedonlähteitä sekä kykyä arvioida ja käyttää hankittua tietoa tuloksellisesti tilanteen ratkaisemiseksi. Kun tiedonhallintataidoissa painotetaan kyselevää ja kyseenalaistavaa asennetta, ja tiedonhankinta ulotetaan laajemmin eri aistien alueelle, lähenee käsite medialukutaitoa. (Aaltonen 2003, 16-17.) Tiedonhallintataitoihin liittyvät olennaisesti myös tekijänoikeuteen ja lähteiden käyttöön sekä netikettiin liittyvät kysymykset.

Kirjasto- ja tietopalvelun opiskelijat tulisi mediakasvatusopinnoissa tutustuttaa tiedonhallintataitojen oppimisen lähtökohtiin ja sisältöihin. Tiedonhallintataitojen ohjaus koulun ja kirjaston yhteistyössä perustuu Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2004) ja paikallisten opetussuunnitelmien sisältöihin. Ohjauksen sisällöt suunnitellaan yhteistyössä opettajan kanssa niin, että ne vastaavat ohjauksen tulevan luokan oppikirjojen sisältöjä. Tästä syystä opiskelijoille on syytä avata

niitä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden sisältöjä, jotka liittyvät tiedonhallintataitojen opetukseen.

Perusopetuksen tiedonhallintataitojen opetuksessa on opetussuunnitelman perusteiden mukaan tavoitteena se, että ne integroidaan kaikkien aineiden opetukseen. Parhaiten tämä tavoite on esillä aihekokonaisuuksissa, jotka ovat kasvatus- ja opetustyön keskeisiä painoalueita. Niiden tavoitteet ja sisällöt sisältyvät eri oppiaineisiin, ja niiden avulla voidaan edistää tärkeäksi koettuja asioita ja kokonaisuuksia. Painoalueiden näkökulmat tulee ottaa huomioon eri aineiden opetuksessa ja toisaalta eri oppiaineiden integroinnissa. (Falck 2003, 24; Opetushallitus 2004, 17-18.) Juuri integroinnin eri oppiaineisiin sekä yhteistyön muiden opettajien ja toimijoiden kanssa opettajat ovat kokeneet ongelmalliseksi Kotilaisen väitöstutkimuksen mukaan (Kotilainen 2001, 45). Integroiminen onkin suurimpia haasteita tiedonhallintataitojen opetuksessa ja koulun ja kirjaston yhteistyössä. Sitä on kuitenkin tehty, ja kokemuksia on raportoitu erilaisissa julkaisuissa. Esimerkkien avulla opintokokonaisuutta opiskeleville voidaan kertoa, millaisia tiedonhallintataitojen opetustilanteita kirjastoissa on yhteistyössä koulujen kanssa toteutettu sekä miten integrointi eri oppiaineisiin on onnistunut.

Kirjaston ja koulun yhteistyötä varsinkin tiedonhallintataitojen ohjauksessa on viime vuosina koordinoitu paikallisesti ja alueellisesti. Tämä on tärkeää, koska olennaista tiedonhallintataitojen opetuksessa on jatkumo, jotta opittuja asioita syvennettäisiin ja laajennettaisiin vuosittain. Koordinoinnin tuloksena on syntynyt yhteistyösuunnitelmia ja strategioita, joista kattavin on vuonna 2003 ilmestynyt Jyväskylän Tietopalvelustrategia. Sen esitleminen opiskelijoille voi toimia esimerkkinä siitä, mihin yhteistyössä parhaimmillaan voidaan päästä.

Opetusministeriön rahoittaman hankkeen työryhmässä on ollut mukana Jyväskylän kaupunginkirjasto, Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto, Jyväskylän yliopistokirjasto ja Jyväskylän opetusvirasto. Hankkeen tavoitteena on ollut laatia strategiasuunnitelma koululaisten ja opiskelijoiden tiedonhallintataitojen oppimisen järjestämiseksi sekä koulukirjastojen aineistojen luetteloimiseksi. Hanke on kattanut opiskelijat eskarilaisista yliopisto-opiskelijoihin. Työryhmän jäsenten edustamien organisaatioiden yhteisenä tavoitteena on ollut, että Jyväskylän oppilaista ja opiskelijoista kasvatetaan informaatiolukutaitoisia kansalaisia. Työryhmän mukaan päämäärä saavutetaan, kun kaikki Jyväskylän koululaiset ja opiskelijat osallistuvat systemaattiseen tiedonhallinta-

taitojen opetukseen, joka on integroitu eri aineiden ja opintokokonaisuuksien opetussuunnitelmiin ja opetukseen. Tärkeänä on pidetty myös sitä, että tiedonhallintataitojen opetus muodostaa jatkumon niin, että perusopetuksessa opittuja taitoja syvennetään vähitellen ylemmillä kouluasteilla. (Eerola 2003, 4-5.)

Kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelmien ja strategioiden toteuttamisessa on tärkeää myös jatkuva seuranta. Yhteistyösuunnitelmissa asettuja tavoitteita on syytä tarkastella ja tarpeen vaatiessa uudistaa säännöllisin väliajoin. Tätä varten voidaan perustaa yksi tai useampia työryhmiä, jotka kokoontuvat vuosittain, arvioivat toteutunutta yhteistyötä ja määrittelevät mahdollisia painopistealueita. Jyväskylässä on perustettu kirjastojen yhteistyöryhmä, joka seuraa ja arvioi tietopalvelustrategian tavoitteiden toteutumista. Se päättää esimerkiksi seuraamisen aikataulusta ja strategiatyön onnistumisen mittareista. Lisäksi jokainen hankkeessa mukana ollut organisaatio seuraa toteutumista omalta osaltaan. (Eerola 2003, 60.)

5.2.2 Lukemaan innostaminen

Lukemaan innostaminen tarkoittaa koulun ja kirjaston yhteistyössä niitä menetelmiä ja työtapoja, joita lukemaan innostamisessa käytetään. Keskeisiä yhteistyön menetelmiä ovat esimerkiksi kirjavinkkaus ja lukudiplomit. Monissa kirjastoissa työskentelee kirjavinkkareita, jotka kiertävät kouluissa houkuttelemassa lapsia ja nuoria kirjojen maailmaan. Kirjavinkkari kertoo useimmiten kaunokirjallisuudesta, mutta myös tietokirjojen pariin voidaan innostaa. Lukudiplomi puolestaan on tavoitteellista ikäkaudelle sopivan kirjallisuuden lukemista ja luetun arviointia. Lukudiplomissa on yleensä jokaiselle luokka-asteelle oma kirjavalikoima, josta lapsi tai nuori saa valita luettavat kirjat. Usein diplomi on suunniteltu niin, että sen avulla tutustutaan eri kirjallisuudenlajeihin. Opettaja arvioi tehtävät, jotka oppilas tekee aina luettuaan kirjan. Kirjasto palvelee suunnittelemalla kirjalistat, hankkimalla lukudiplomikirjat ja opastamalla lapsia ja vanhempia niiden löytämisessä. Kirjavinkkari voi vinkkauskäynnillä keskittyä lukudiplomikirjojen houkuttelevaan esittelyyn.

Lukemaan innostamiseksi on viime vuosina eri puolilla Suomea toteutettu lukuisia koulun ja kirjaston yhteistyöprojekteja, jotka Opetusministeriö on usein rahoittanut. SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun mediakasvatusopinnoissa voidaan kertoa opiskelijoille lukemaan innostamisesta yleensä ja esitellä lyhyesti tärkeimmät yhteistyömuo-

dot. Lyhyesti siksi, että niihin syvennyttään tarkemmin Lastenkirjastotyö-opintojaksossa. Sen yhteydessä opiskelijat pääsevät myös itse kokeilemaan kirjavinkkausta ja satutuokioiden pitoa.

Mediakasvatusopintojen sisältöihin lukemaan innostaminen kuuluu siksi, että opiskelijat pohtisivat perinteisen lukutaidon merkitystä medialukutaidon kannalta. Tutkijoiden mielestä perinteinen lukutaito on tärkeä uusien lukutaitojen perusta. Lukutaidon uudet muodot, kuten medialukutaito, edellyttävät lukijalta yhä useampien asioiden hallintaa. Esimerkiksi verkkotekstejä luettaessa on kyettävä navigoimaan, risteilemään ja valikoimaan. Lisäksi on arvioitava tiedon luotettavuutta ja muistettava netiketti. (Hankala 1999, 124 -125.)

Tarinankerronta liittyy vahvasti mediakasvatukseen. Jokainen mediaesitys sisältää tarinan, joka voidaan kertoa eri tavoin: kuvilla, sanoilla, väreillä tai äänillä. Katsoja, lukija tai kuuntelija peilaa mediaesitystä omiin kokemuksiinsa ja täydentää siinä olevat aukot omalla mielikuvituksellaan, kokemuksellaan ja päättelyllään. Mediatarinat kasvattavat, viihdyttävät ja ovat vastaanottajalle yksi keino hahmottaa maailmaa. Kertomus ja kerronta ovat ihmisen tapoja jäsentää kokemuksia, rakentaa identiteettiä, löytää oma paikka kulttuurissa ja luoda suhdetta ympäröivään maailmaan. Kertomukset myös ilmentävät kykyämme kuvitella ja päätellä asioita sekä ratkaista ongelmia. (Niinistö & Ruhala 2006, 34-35.) Mediatarinoiden ymmärtämisessä on siten kyse samoista asioista kuin kaunokirjallisuuden lukemisessa. Kirjallisuudessa kerrottujen tarinoiden lukeminen helpottaa mediaesitysten ja -tarinoiden ymmärtämistä.

Satuja ja vuorovaikutteista mediaa, varsinkin Suomessa tehtyjä lasten CD-ROM-pelejä ja ohjelmia, tutkinut Marjo Mäenpää korostaa muiden kerronnan tutkijoiden tapaan kerronnan merkitystä inhimillisessä oppimisessa. Kertomus on Mäenpään mukaan pääasiallinen tapa, jolla ihmiset organisoivat kokemuksiaan ajallisesti mielekkäiksi kohtauksiksi. Kertomus on sekä keino merkityksellistää että keino ilmaista ja esittää. (Mäenpää 2001, 170.) Kertomuksia voidaan hyödyntää myös suunniteltaessa kirjastossa tai koulussa tapahtuvia sekä verkossa käytössä olevia tiedonhallintataitojen opetuksia.

5.3 Asiakasryhmät mediakasvatuksen kannalta

Mediakasvatusta on kiinnostava pohtia SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun opiskelijoiden kanssa myös kirjaston erilaisten asiakasryhmien kannalta. Tässä tarkastelussa hankkeen näkökulma on yleisen kirjaston asiakkaina. Keskeisiksi kysymyksiksi nousivat silloin, onko kirjastolla rooli ikäihmisten mediakasvattajana, sisältyykö lasten mediasuojelullinen näkökulma kirjastotyöhön sekä millainen on erityisryhmien asema kirjaston mediakasvatuksessa.

Oikeusministeriön mediakasvatuksen kansallisessa kehittämistarveraportissa todetaan, että vuonna 2005 mediakasvatusta toteutettiin lähinnä lasten ja nuorten parissa. Aikuisille suunnattu mediakasvatus liittyi enimmäkseen ammattiin kouluttautumiseen. (Oikeusministeriö 2005, 12.) Haavisto puolestaan toteaa artikkelissaan *Mediakasvatus ja kirjastot*, että mediakasvatuksen muiden toimijoiden kannalta kirjaston vahvuus on niiden tunnustettu ja suosittu asema, siksi kirjastoja kannattaa pyytää mukaan toimintaketjuihin. Kirjasto on vartenotettava toimija, kun halutaan tavoittaa esimerkiksi mahdollisimman monet vanhemmat ja isovanhemmat. (Haavisto 2007, 121.) Esimerkiksi netiketti ja tekijänoikeudet ovat asioita, joiden ymmärrystä kirjasto voi edistää kaikkien asiakkaiden parissa.

Ikäihmiset verkoilla

Tulevien kirjastoammattilaisten on tärkeä pohtia kirjaston palveluja ja mediakasvatuksellista roolia ikäihmisten ja myös erityisryhmien kannalta. Esimerkiksi aineiston hankinnassa, kokoelmien muodostamisessa ja kirjaston tarjoamia verkkopalveluja suunniteltaessa tulisi ikäihmiset ja erityisryhmät ottaa huomioon. Ikäihmisiä palveltaessa olisi mediakasvatuksen sijaan kuitenkin kuvaavampaa puhua mediaopastuksesta, -koulutuksesta tai -tutoroinnista. Ikäihmisten mediaopastuksessa kirjastossa korostuu Kotilaisen ja Hankalan hahmottelema mediakasvatuksen tekninen ulottuvuus (Kotilainen & Hankala 1999. 44).

Ikäihmisten mediaopastuksessa kirjasto voi mielestäni olla yksi merkittävä toimija. Suomessa yleisen kirjaston kynnyks on helppo ylittää. Kunnan- tai kaupunginkirjastoverkko kattaa koko Suomen, ja se tarjoaa asiakkaille monenlaisia maksuttomia palveluita. Kirjastossa voi esimerkiksi käyttää tietokonetta ilmaiseksi ja saada tarvittaessa opastusta sen käytössä. Kirjastosta ikäihminen voi saada tukea monien digitaalisten

palvelujen, varsinkin tietoverkkojen ja sähköpostin, käytössä. Koska tietoverkot ovat tutkimusten mukaan informaatioyhteiskunnan keskeisin elementti, voi niiden käytössä vaadittavien taitojen puute nousta pahimmillaan esteeksi kansalaisena toimimiselle. Tätä mieltä on esimerkiksi Vesa Mäensivu, joka on tutkinut ikääntyvien viestintävalmiuksia ja digitaalista epätasa-arvoa. (Mäensivu 2003, 24, 144.) Parhaimmillaan kirjasto omalta osaltaan estää Mäensivun hahmotteleman digitaalisen kahtiajakautumisen uhkakuvan toteutumista.

Viime aikoina kirjastoissa on lisääntynyt ikäihmisille suunnattu kirjavinkkaus. Ikäihmisten suhteellinen osuus väestöstä kasvaa, ja he ovat peremmässä kunnossa kuin vastaavan ikäiset aikaisemmin ovat olleet. Heillä on voimia ja intoa oppia uusia asioita ja aloittaa uusia harrastuksia. Lisäksi he haluavat kehittyä tiedonhallintataidoissa. Tietoverkkojen käytön opastaminen voi avata ikäihmisille uusia mahdollisuuksia liittyen harrastuksiin, esimerkiksi sukututkimukseen, itseä kiinnostavan luettavan löytämiseen ja vertaiskeskusteluihin.

Myös yleisissä kirjastoissa toimivaan kotipalveluun tuo verkon käyttö lisää mahdollisuuksia. Kotipalvelun asiakkaille valitaan ja viedään kotiin asti kirjaston aineistoa säännöllisin väliajoin. Asiakkaat ovat usein ikäihmisiä, joiden liikuntakyky on heikentynyt. Nykyisin joissakin kirjastojärjestelmissä on jo olemassa kotipalvelutyökalu, jonka avulla asiakas voi kotona määritellä kirjaston verkkopalveluun oman mielenkiintoprofiilin. Asiakas valtuuttaa kirjaston kotipalvelutyöntekijän hoitamaan fyysisen kirjastoasioinnin hänen puolestaan. Työkalun avulla kotipalveluasiakas voi paremmin osallistua aineiston valintaan ja saada itseä kiinnostavaa luettavaa, kuunneltavaa ja katseltavaa. Esimerkiksi kotipalvelutyökalun käytön opastaminen parantaa asiakkaan saamaa palvelua ja lisää hänen vaikutusmahdollisuuksiaan.

Lapset viihteen ja informaation valtamerellä

Lapset ja nuoret ovat yleisen kirjaston palveluiden tärkeitä käyttäjiä. Varsinkin lapsiasiakkaiden kohtaamiseen kirjastossa liittyy usein mediakasvatuksellisia kysymyksiä. Lapset pelaavat kirjaston tietokoneilla ikäisiltään kiellettyjä pelejä, joita vanhemmat eivät anna kotona pelata. He saattavat surffailla pornosivuilla tai tilata verkkokaupasta tavaroita toisen ihmisen nimissä. Vanhemmat voivat pyytää, että kirjaston henkilökunta vahtisi lastensa netinkäyttöä. He saattavat ihmetellä, kuinka lapsi saa lainata kirjastosta heidän arveluttavana pitämiään aineistoja. Voidaankin kysyä, onko kirjas-

tolla mediasuojelullinen rooli? Mediasuojelu-termiä käytetään puhuttaessa mediakasvatuksesta, jossa korostuu lasta suojaava näkökulma.

Keskustelun herättäjänä voisi toimia esimerkiksi Martsolan ja Mäkelä-Rönholmin kirja *Lapsilta kielletty, Kuinka suojella lasta mediatraumalta*, josta edellä esittämäni mediasuojelun määritelmä on peräisin. Kirjoittajat listaavat teoksessaan muun muassa seitsemän harhaa lapsista ja mediasta. Suurin osa niistä kertoo aikuisten tietämättömyydestä tai välinpitämättömyydestä mediakasvatuksellisissa asioissa. Esimerkiksi elokuvien ja pelien ikärajoista ei tiedetä tai niitä pidetään suosituksina. Kirjoittajien mukaan vanhemmilta voi puuttua uskallus asettaa rajoja ja valvoa niiden noudattamista. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 18-21.)

Kiinnostavia mediasuojeluun liittyviä kysymyksiä kirjastossa ovat myös suhde tietokonepeleihin sekä esto- ja suodatinohjelmat, joita joissakin kunnissa on otettu käyttöön kouluissa ja kirjastoissa. Tietokonepelejä kohtaan asenne on muuttumassa sallivammaksi. Muutamissa pääkaupunkiseudun kirjastoissa yhdessä pelaamiseen on luotu omia tiloja, ja säännöt pelaamiseen ja tilojen käyttöön on neuvoteltu yhdessä nuorten kanssa (Haavisto 2007, 119). Esto- ja suodatinohjelmista käydään kirjastoalalla keskustelua. Opetusministeriön *Lapset ja media* –hankekokonaisuuteen on liittynyt myös *Turvallisten sisältöjen valikointi ja arviointi* –selvitys, johon on koottu tietoa verkkosisältöjen suodatin- ja estojärjestelmistä, joiden avulla lapsia ja nuoria voidaan estää kohtaamasta kehitystasolleen haitallisia verkkosisältöjä (Opetusministeriö 2006b, 7-8).

SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelua opiskelevien olisi tärkeä pohtia kirjaston roolia verkkosisältöihin pääsyn rajoittajana ja toisaalta sananvapauden puolustajana. Haaviston mukaan esto- ja suodatinohjelmia on Suomessa käytössä tietävästi alle kymmenessä kirjastossa. Ammattikunnan yleinen mielipide on voimakkaasti niitä vastaan. Hänen mukaansa kansainvälisesti tärkeämmällä sijalla kirjastojen etiikassa on sananvapauden puolustaminen. Globaalista näkökulmasta tietoon pääsyn rajoitukset ovat selkeä ongelma. Rajoitusten muotoilu alaikäisten mielen suojelemiseksi muuttuu helposti tekosyyksi poliittiselle sensuurille. Sopivaisuuden rajojen vetäminen periaatteiden tasolla on vaikeaa. (Haavisto 2007, 119-120.)

Myös esto- ja suodatinohjelmilla on puolustajansa. Tanja Saarela on käynnistänyt kulttuuriministerikautenaan laajan esto- ja suodatinohjelmia koskevan selvityksen, joka jatkuu edelleen niiden testauksella. Martsolan ja Mäkelä-Rönholmin mukaan lapsen suojaaminen Internetissä jakautuu kahteen osaan: teknisiin keinoihin (esto-ohjelmiin, suodattimiin ja palomuuereihin) ja mediakasvatukseen. Molempia tarvitaan, että lapsia voitaisiin suojella haitallisilta Internet-aineistoilta ja median aiheuttamilta traumaailta. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 107-108.)

5.4 Mediakasvatusaineistot ja –projektit

Mediakasvatukseen liittyvästä opintomateriaalista ei ole pulaa. Useimmissa mediakasvatusta käsittelevissä linjauksissa ja raporteissa todetaankin, että mediakasvatuksesta on ilmestynyt lukuisia tutkimuksia, ja mediakasvatusaineistoja on runsaasti saatavilla verkossa. Siitä huolimatta materiaalien löytäminen on koettu hankalaksi. Syinä siihen on nähty esimerkiksi alan koordinoimattomuus, vähäinen yhteistyö eri toimijoiden ja tutkijoiden välillä ja sitä kautta myös tietoisuuden puute siitä, mitä muut tahot ovat tuottaneet ja mistä aineistot löytyvät. (Oikeusministeriö 2005, 84; Opetusministeriö 2007, 24.)

Tästä huolimatta kirjasto- ja tietopalvelun mediakasvatusopintojen yhteydessä olisi syytä yrittää luoda katsaus alan keskeisiin lähteisiin ja selvittää, mitä mediakasvatuksen osa-alueita on viime aikoina tutkittu, ja mitkä näkökulmat ja lähestymistavat ovat olleet erityisen huomion kohteena. Alan kirjallisuuteen tutustuminen voisi kuulua opiskelijan itsenäisen työskentelyn osuuteen, vaikka joitakin lähteitä esiteltäisiinkin kontaktiopetuksessa.

Mediakasvatusaineistoihin tutustumisen voisi aloittaa esimerkiksi uudesta mediakasvatus.fi -verkkosivustosta, joka on osa Opetusministeriön rahoittamaa *Lapset ja media* -hankekokonaisuutta. Sivustoa ylläpitää ja kehittää vuonna 2005 perustettu Suomen mediakasvatusseura, jonka tarkoituksena on edistää alan monitieteistä tutkimusta ja käytäntöjä Suomessa. *Mediakasvatus.fi* on sivusto, joka palvelee median kanssa työskenteleviä ammattilaisia, tutkijoita ja vanhempia. (Mediakasvatus.fi 2007.) Sivustosta pääsee esimerkiksi selaamaan alan tutkimusten viitetietoja. Sieltä pääsee myös lukemaan verkossa julkaistuja mediakasvatusaineistoja, joita rekisteröityneet käyttäjät voivat hakea sivuston kautta. *Mediakasvatus.fi* -sivusto on konkreettinen

saavutus, joka on toteutunut mediakasvatuksen kansallisia kehittämistarpeita kartoittaneen työryhmän toimenpide-ehdotuksista (Oikeusministeriö 2005, 16).

Mediakasvatus.fi –sivuston lisäksi kirjastoalan opiskelijoille olisi syytä esitellä kirjastot.fi –sivuston *Mediakasvatus*-sivut, jotka nekin on toteutettu osana *Lapset ja media* –hanketta sekä esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton *Lapset ja media* -sivut. Molempiin sivustoihin sisältyy laaja linkkikokoelma, joka mahdollistaa pääsyn erilaisiin mediakasvatuksellisiin verkkomateriaaleihin. Niistä osa voisi soveltua myös kirjastokäyttöön, joten opintoihin voisi kuulua joidenkin materiaalien testaaminen ja arvioiminen lähinnä niiden käytettävyyden kannalta.

Opintojen sisältöihin tulisi kuulua myös katsaus valtakunnallisiin mediakasvatusprojekteihin, joissa kirjastoala on mukana. Keskeinen on Opetusministeriön rahoittama *Lapset ja media* –hankekokonaisuus, jonka osia ovat Suomen kirjastoseuran kanssa yhteistyössä toteutetut *Uimarengas mediatulvaan – kirjastosta* (2006) sekä sen jatkohanke *Superkirtsi* (2007-2008).

Uimarengas mediatulvaan - kirjastosta –hankkeen toimintamuotoja olivat mediakasvatusaineistojen listan kerääminen verkkoon, toimintaidealistan laatiminen sekä syksyllä 2006 toteutetut alueelliset kirjastoammattilaisten koulutustilaisuudet (Haavisto 2007, 120). *Superkirtsin* kantavana ideana on kannustaa ja motivoida kirjastoammattilaisia mediakasvatustehtävässä tarjoamalla työpajatyyppejä koulutustilaisuuksia ja toimintaideapaketteja, joita voidaan hyödyntää kirjastojen mediakasvatustyössä. Hankkeeseen on valittu pilottikouluja ja kirjastoja eri puolilta Suomea. Yhtenä pilottina hankkeessa on Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto sekä kaksi seinäjokelaisen Alakylän koulun ensimmäistä luokkaa. Pilottina toimivissa kirjastoissa ja kouluissa on tarkoitus toteuttaa mediakasvatukseen liittyviä kohtaamisia 7-8 -vuotiaiden koululaisten, heidän vanhempiensa ja opettajiensa kanssa. Kohtaamisten hyviä käytänteitä on myöhemmin tarkoitus levittää ympäri maata. (Kirjastot.fi 2007.)

Lapset ja media –hankekokonaisuudesta SeAMK:n opiskelijoille olisi vielä tärkeää esitellä vuonna 2006 käynnistetty kansallinen *Mediamuffinssi*-hanke, jonka tavoitteena on vaikuttaa alle kahdeksanvuotiaiden lasten median käyttöön ja lisätä lasten ja heidän kanssaan toimivien aikuisten mediataitoja (Opetusministeriö 2007a, 21-22).

6 MEDIAKASVATUS OSANA KOULUTUSOHJELMAN OPINTOJA

6.1 Vaihtoehtoisia toteuttamistapoja

Mediakasvatuksen sisällyttämisessä SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun opintosuunnitelmaan on monia vaihtoehtoja. Yksi vaihtoehto on suunnitella ja toteuttaa oma mediakasvatusopintokokonaisuus, jonka laajuuteen vaikuttavat yksikön hallinnollisten päätösten lisäksi siihen valitut sisällöt. Oma mediakasvatusopintokokonaisuus mahdollistaa paremmin yhteistyön Kulttuurialan muiden koulutusalojen, varsinkin Kulttuurituotannon koulutusohjelman, kanssa. Opintokokonaisuus voidaan toteuttaa koulutusalojen yhteisinä opintoina, jolloin sen sisältöihin voi kuulua monipuolisesti median tuotannon ja vastaanottamisen valmiuksia mediakulttuurin eri alueilla. Opintokokonaisuus toteutetaan tällöin monen opettajan yhteistyönä.

Toinen vaihtoehto on mediakasvatusnäkökulman lisääminen nykyisiin opintojaksoihin. Esimerkiksi *Aineistot ja kokoelmatyö* –opintokokonaisuuden opintojaksoissa näkökulma voidaan ottaa aikaisempaa enemmän huomioon, jos opintojaksoista saatavien opintopisteiden määrää on mahdollista lisätä. Opintokokonaisuuteen kuuluva *Tekijän-oikeus* –opintojakso, joka liittyy vahvasti myös mediakasvatukseen, kannattaa edelleen säilyttää omana opintojaksona.

Kolmas vaihtoehto on edellisten välimuoto. Siinä osa kehittämishankkeen edellisessä luvussa kuvailemistani mediakasvatuksen sisällöistä liitetään olemassa oleviin opintokokonaisuuksiin ja osa sisällöistä toteutetaan omana opintokokonaisuutenaan. Esimerkiksi koulun ja kirjaston yhteistyö sekä mediakasvatusaineistojen ja –hankkeiden esittely voivat tässä vaihtoehdossa kuulua mediakasvatusopintokokonaisuuden sisältöihin ja kokoelmatyöhön liittyvät kysymykset taas sisällytetään *Aineistot ja kokoelmatyö* –opintokokonaisuuteen.

Kaikissa tapauksissa mediakasvatukseen liittyvän oppimisprosessin tulee motivoida erilaisia oppijoita, yksilöllisiä taipumuksia, aitoa kiinnostusta, luovuutta ja toisten kunnioittamista. Prosessi ei saa olla vain lukemista ja vastaanottamista, vaan myös monipuolista tekemistä, kokemista, kokeilemista ja eläytymistä, joista medialukutaito muodostuu. (Sintonen 2002, 115.)

6.2 Vaihtelevia työtapoja

Kirjasto- ja tietopalvelun mediakasvatusopintojen toteuttaminen sisältää vaihtelevia työtapoja. Niiden valinnassa lähtökohtana on, että opiskelijat osallistuvat, havainnointavat, vertailevat, suhtautuvat kriittisesti ja tekevät valintoja. Työtapojen vaihtelevuus on hyvä ratkaisu erilaisten oppimistyylien kannalta.

Opiskelijoiden motivointiin pitää kiinnittää huomiota. Opintojakson aluksi on hyvä selvittää, millaisia odotuksia opiskelijoilla on. Tämä on erityisen tärkeää mediakasvatusopinnoissa, sillä ajatukset alan sisällöistä vaihtelevat teknisten taitojen opettelusta mediasuojeluun. Aktiivisessa oppimisessa on tärkeää opiskelijoiden sisäinen motivaatio, jota pyritään lisäämään ajankohtaisten ja mielekkäiden sisältöjen valinnalla (Kotilainen & Hankala 1999, 54).

Opintokokonaisuus voi muodostua kehittämishankkeen edellisessä luvussa kuvailtujen sisältöjen pohjalta. Jos kokoelmatyö kuuluu opintojaksokokonaisuuden sisältöihin, voidaan sitä tarkastella mediakasvatuksellisesta näkökulmasta vertailevin ja keskustelevin menetelmin. Opetuksessa nostetaan esiin aineiston valintaan liittyviä kysymyksiä. Opiskelijat voivat pohtia median, ja varsinkin mainonnan roolia, aineiston valinnan kannalta. Kiinnostavaa on analysoida aineiston valinnan ja kokoelmatyön kannalta haasteellisia aineistoja. Opiskelijat voivat pareittain tai pienissä ryhmissä valita jonkin aineiston, josta hankkivat tietoa. Tällaisia aineistoja ovat esimerkiksi omakustanteet, japanilaiset sarjakuvat tai ikärajamerkinnän sisältävät dvd:t. Seuraavalla kokoon-tumiskerralla ryhmät esittelevät muille valitsemansa aineiston ja siihen liittyvät kysymykset. Valinnoista keskustellaan vielä koko ryhmän kesken. Niistä kootaan näyttely, joka voidaan pystyttää kaupunginkirjastoon, tai jota esitellään muille opiskelijoille.

Tiedonhallintataitoja voidaan harjoitella käymällä itse läpi koko prosessi tiedon tarpeen tunnistamisesta hankitun tiedon arviointiin ja esittämiseen. Tähän liittyen opiskelijat arvioivat myös erilaisia hakutapoja ja erilaisten lähteiden käytettävyyttä itse valitsemansa aiheen kannalta. Koko prosessista kirjoitetaan raportti, jossa eri vaiheet kuvataan ja niitä analysoidaan. Opiskelijat voivat opintokokonaisuuden aikana myös suunnitella tiedonhallintataitojen opetustilanteen valitulle ikäryhmälle tai harjoitella tiedonhallintataitojen ohjaamista käytännössä.

Koska monet opintojakson sisällöistä herättävät tunteita, voivat esimerkiksi paneeli ja väittely olla käyttökelpoisia menetelmiä. Ryhmissä toteutettu väittely aiheesta Tarvitaanko kirjastoissa esto- ja suodatinohjelmia tai Tuleeko kirjastossa olla tiloja ja koneita tietokonepelien yhdessä pelaamiseen, voivat synnyttää mielenkiintoisia keskusteluja ja saada opiskelijat pohtimaan asioita eri näkökulmista.

6.3 Opiskelijat ja opettaja aktiivisia oppijoita

Opettajan tehtävä opintokokonaisuuden toteutuksessa on vuorovaikutuksen synnyttäminen ja ohjaaminen. Opettajan tavoitteena on herättää ja ohjata keskusteluja, kannustaa opiskelijoita tutkivaan oppimiseen ja kriittiseen tarkasteluun. Opettaja myös ohjeistaa oppimistehtävät ja antaa tietoa itsenäisessä työskentelyssä tarvittavista lähdemateriaaleista. Lisäksi opettaja valitsee opintojaksoa varten ajankohtaisia, opiskelijoita kiinnostavia aiheita, joita opintokokonaisuudessa tarkastellaan. Kotilainen ja Hankala tiivistävät opettajan roolin aktiivisessa oppimisessä osuvasti. Opettaja on tutor ja organisaattori, joka ohjaa, neuvoo, järjestää lähteitä, pohjustaa yhteistyötä ja on tarvittaessa itse mukana yhtenä toteuttajana esimerkiksi projektiopetuksessa. Hän myös antaa tilaa opiskelijoiden tekniselle asiantuntemukselle, jota heillä mediasta usein on enemmän kuin opettajalla. (Kotilainen & Hankala 1999, 54.)

Aktiivisessa oppimisessä sekä opettajan että opiskelijan itsearviointi kuuluu olennaisena osana oppimisprosessiin. Kotilaisen ja Hankalan mukaan aktiiviselle oppimiselle on ominaista diagnostisuus ja reflektiivisyys. Oppijan on pystyttävä seuraamaan omaa oppimistaan ja pohtimaan omaa toimintaansa. (Kotilainen & Hankala 1999, 54.) Tästä syystä oppimispäiväkirja tai portfolio, jossa opiskelija pohtii omaa toimintaansa, omia valintojaan ja oppimistaan, on hyvä itsearvioinnin väline mediakasvatusopintokokonaisuuden arvioinnissa.

Opettajan oman työn arviointi puolestaan tähtää ammatilliseen kasvuun. Opettajan itsearvioinnin taustalla on tutkiva ote omaan työhön ja sen perusta ovat tavoitteet, joihin opintokokonaisuuden toteutusta peilataan. Opetuksen voi Kotilaisen esimerkin mukaan ajatella syklisenä kokonaisuutena, jossa ensimmäinen kierros on suunnitelma, toteutus ja arviointi. Tämän pohjalta rakennetaan toinen kierros, johon korjataan edellisen kierroksen puutteet. Menetelmää jatketaan edelleen uusin kierroksin. (Kotilainen & Hankala 1999, 68.)

Opettajan arvioidessa opiskelijoiden oppimista tulee huomio kiinnittää oppimisprosessiin. Arvioinnin välineinä voidaan käyttää esimerkiksi erilaisia tehtäviä ja töitä, joita opiskelija on tuottanut. Mediakasvatusopintokokonaisuuden arvioinnissa pitää myös opiskelijoiden kuvaamille tunteille muistaa antaa arvoa, koska mediakasvatuksessa on aina mukana tietoa, taitoa ja tunnetta. Lisäksi on tärkeää, että arvioinnin perusteet luodaan ja tuodaan julki ennen työhön ryhtymistä. Arviointikriteerit voidaan luoda yhdessä opiskelijoiden kanssa niin, että opiskelijat itse asettavat tavoitteita, joihin opintokokonaisuuden yhteydessä pyrkivät. (Kotilainen & Hankala 1999, 66, 68.) Arvioinnin perusteiden luominen koskee sekä koko opintokokonaisuutta että yksittäisiä tehtäviä.

Näin toteutettuna mediakasvatusopintokokonaisuus vastaa SeAMK:n opintosuunnitelman käsitystä siitä, millaista ammattikorkeakouluopetuksen tulee olla. Käsityksen mukaan opetus muodostuu monipuolisista opetus- ja opiskelumenetelmistä, joissa kontaktiopiskelun määrä on totuttua pienempi ja opiskelijan vastuu omista opinnoista korostuu. Lisäksi opinnoissa korostuvat tiedonhankkimis- ja viestintätaidot sekä oman oppimis- ja opiskelutaitojen ylläpitäminen ja kehittäminen. Opintosuunnitelman mukaan on vielä tärkeää, että opiskelijat sisäistävät jo opiskeluaikana elinikäisen oppimisen asenteen. (Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2006, 11.) Mediakasvatusopinnot voidaan toteuttaa ainakin osittain myös englanninkielisinä. Silloin otetaan huomioon kansainvälisyys, joka on yksi tämän päivän korkeakoulutuksen painopistealueista.

Opintokokonaisuus voidaan toteuttaa monen opettajan ja eri koulutusohjelmien yhteistyönä. Tällöin se voi kuulua vapaasti valittaviin opintoihin ja opiskelijoiden on mahdollista suorittaa vain osa opintokokonaisuuden opintojaksoista. Toisaalta opiskelijat, jotka haluavat syventyä alaan, voivat erikoistua siihen. Näille opiskelijoille on hyvä mahdollistaa myös laajemmat pedagogiset opinnot joko omassa oppilaitoksessa tai yhteistyössä toisen ammattikorkeakoulun kanssa.

7 POHDINTA

Kehittämishankkeeni tarkoituksena on ollut perustella, miksi Kirjasto- ja tietopalvelun koulutuksessa Seinäjoen ammattikorkeakoulussa tulee opintoihin sisällyttää mediakasvatusaiheinen opintokokonaisuus tai jo olemassaoleviin opintokokonaisuuksiin lisätä mediakasvatuksellista näkökulmaa. Kehittämishankkeessa on hahmoteltu sisältöjä, joita mediakasvatusopintoihin Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa tulee kuulua. Lisäksi on pohdittu työtapoja, jotka soveltuvat hyvin mediakasvatusopintoihin. Hankkeen aihe on ajankohtainen, koska SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun opintosuunnitelmaa uudistetaan parhaillaan. Se on ajankohtainen myös siksi, että kirjastoalan uudet ajatukset ja kehittämissuunnitelmat tuovat mukanaan kasvavan vaatimuksen kirjastoammattilaisten tietoisesta ryhtymisestä mediakasvattajiksi. Kehittämishanke on syntynyt yhteistyössä työelämän kanssa. Hankkeen lähtökohta on käytännön kirjastotyössä kohdatut haasteet ja työn sisältöjen muuttuminen. Mediakasvatuksellinen näkökulma liittyy tänä päivänä moniin kirjastoammattilaisen työtehtäviin.

Hankkeen taustaksi olen perehtynyt Opetusministeriön ja Oikeusministeriön raportteihin, toimenpideohjelmiin ja strategioihin, joissa käsitellään mediakasvatusta Suomessa. Niiden perusteella kirjastoammattilaisilla on tulevaisuudessa yhä vahvempi asema mediakasvatuksen alalla. Kirjastoammattilaisten erityisosaamista tarvitaan varsinkin tiedonhallintataitoihin kuuluviin taitoihin sekä järkevään verkkokäyttämiseen ohjaamisessa. Asiakirjojen mukaan yleinen kirjasto on perusopetuksen ohella julkishallinnon tärkein tapa toteuttaa tietoyhteiskunnan kansalaisuuden perusedellytykset. Niihin kuuluvat myös mediataidot, joita pidetään aktiivisen kansalaisuuden perustaitoina. Mediakasvatus on kuitenkin monitieteinen ala, jossa hyvään tulokseen päästään eri toimijoiden yhteistyön avulla. Siksi yhteistyötä eri toimijoiden kesken tulee jatkossa tiivistää ja koordinoita. Kirjaston ja koulun yhteistyössä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja paikalliset opetussuunnitelmat määrittelevät mediakasvatukseen liittyvät sisällöt, joita koulu ja kirjasto yhdessä voivat toteuttaa.

Olen tutustunut myös mediakasvatuksesta tehtyihin tutkimuksiin, kirjallisuuteen ja verkkoaineistoihin. Olen voinut perehtyä vain murto-osaan niistä, koska mediakasvatuksesta kirjoitetaan runsaasti. Lähdeaineiston valinta onkin ollut ensimmäinen haaste työn kannalta. Keskeiseksi lähteeksi on valikoitunut Sirkku Kotilaisen väitöskirja, jossa tutkitaan mediakulttuurin haasteita opettajankoulutukselle (2003). Myös Kotilai-

sen, Hankalan ja Kivikurun toimittama *Mediakasvatus*, joka on ilmestynyt vuonna 1999, on edelleen mielestäni alan perusteos. Verkkoaineistoista varsinkin mediakasvatusalan tutkijoille ja opettajille suunnattu Suomen mediakasvatusseuran sivusto *mediakasvatus.fi* on ollut aiheeni kannalta merkittävä. Myös Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opiskelijat tulee mediakasvatusopintojen yhteydessä tutustuttaa alan keskeisiin lähteisiin.

Näkemykseni mukaan konstruktivistinen oppimiskäsitys ja varsinkin Kotilaisen ja Niemen ajatukset aktiivisesta oppimisesta soveltuvat hyvin Kirjasto- ja tietopalvelun mediakasvatusaiheiseen opetukseen. Aktiivisessa oppimisessä sekä opiskelijat että opettaja ovat tutkimusmatkalla, jonka edistymistä he arvioivat matkan aikana. Tutkimusmatkalla tarvitaan yhteistyötä ja ennakkoluulotonta asennetta. Matkalla on oltava utelias ja tartuttava ajankohtaisiin aiheisiin, mutta sen aikana on muistettava myös kriittinen asenne. Erilaiset vuorovaikutukselliset opetusmenetelmät ja yhteistoiminnalliset työtavat tekevät matkasta antoisan, mielenkiintoisen ja vaihtelevan. Ne ovat hyviä myös eri oppimistyylien kannalta. Toinen näkemyksen taustalla vaikuttava oppimiskäsitys on kokemuksellinen oppiminen. Kokemuksellisen oppimisteorian mukaisesti matkalla työestetään ja reflektoidaan kokemuksia, jotka muodostavat perustan uuden oppimiselle. Opintokokonaisuudesta voi siten muodostua opiskelijoita kokonaisvaltaisesti koskettava prosessi.

Mediakasvatusopintojen arvioinnissa korostuu sekä opiskelijoiden että opettajan itsearviointi. Oppimispäiväkirja tai portfolio ovat hyviä arvioinnin välineitä opintokokonaisuuden arvioinnissa, koska niissä opiskelija pystyy seuraamaan omaa oppimistaan. Opettajan itsearviointi puolestaan tähtää ammatilliseen kasvuun.

Kehittämishankkeessa on tarkasteltu myös sisältöjä, joita Kirjasto- ja tietopalvelun mediakasvatusopintokokonaisuudessa tulee olla. Tarkastelun yhteydessä on vahvistunut käsitykseni siitä, että kirjastoammattilainen kohtaa monissa työtehtävissään päivittäin mediakasvatuksellisia kysymyksiä. Toinen haaste hankkeessa on ollut pitää tarkastelussa erillään kaksi kirjastoammattilaisen kannalta mediakasvatukseen liittyvää ulottuvuutta. Kirjastoammattilainen tarvitsee mediakasvatusalan tuntemusta kirjaston sisäisissä työtehtävissä, jotka liittyvät esimerkiksi aineiston hankintaan ja kokoelman hoitoon. Toisaalta mediakasvatusalan opinnot ovat tarpeellisia myös siksi, että kirjastoammattilainen voi itse toimia mediakasvattajana esimerkiksi kouluryhmissä, lasten

vanhempien ja ikäihmisten ryhmissä. Varsinkin koululaisryhmien ohjaaminen tulee käsitykseni mukaan lisääntymään, koska valtiovalta edellyttää koulun ja kirjaston tiivistävän yhteistyötään. Yhteistyön tärkeitä mediakasvatuksellisia osa-alueita ovat kehittämishankkeessa tiedonhallintataitojen opetus ja lukemaan innostaminen. Koulun ja kirjaston yhteistyötä on jatkossa kehitettävä, suunniteltava ja koordinoitava yhä tarkemmin. Koska ikäihmisten osuus väestöstä kasvaa jatkuvasti, on heidän mediakasvatuksensa, tai pikemminkin mediaopastuksensa, otettava myös kirjaston palveluissa yhä enemmän huomioon.

Hankkeessa on esitelty kolme erilaista vaihtoehtoa, miten mediakasvatus voidaan sisällyttää Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opintoihin. Työn tässä vaiheessa pidän uuden mediakasvatusopintokokonaisuuden sisällyttämistä opintosuunnitelmaan selkeimpänä vaihtoehtona. Silti joitakin kuvaamistani sisällöistä voidaan liittää jo olemassa oleviin opintokokonaisuuksiin. Varsinkin *Aineistot ja kokoelmatyö* –opintokokonaisuudessa voidaan edelleen lisätä mediakasvatuksellista näkökulmaa. Opintokokonaisuuden *Tekijänoikeus*-opintojakson säilyttäisin edelleen omana kokonaisuutenaan. Tämä vaihtoehto on yksi tapa aloittaa SeAMK:n Kirjasto- ja tietopalvelun mediakasvatusaiheiset opinnot. Opintojen toteutuksesta on hyvä kerätä kokemuksia, joiden pohjalta niitä voidaan edelleen kehittää.

Mediakasvatus voi parhaimmillaan olla SeAMK:n Kulttuurialan koulutusohjelmien yhteistyönä toteutettava opintokokonaisuus, jossa eri alojen opiskelijoilla on mahdollisuus oppia monipuolisesti media-alan tuottamiseen ja vastaanottamiseen liittyviä sisältöjä. Yhteistyö on luontevaa varsinkin Kirjasto- ja tietopalvelun sekä Kulttuurituotannon koulutusohjelmien kesken. Se on fyysisesti mahdollista toteuttaa, koska koulutusohjelmien tilat sijaitsevat Seinäjoella, pääosin samassa rakennuksessa. Mediakasvatusopintokokonaisuuden toteutuksessa voidaan ottaa kansainvälisyys huomioon niin, että ainakin osa opinnoista toteutetaan englanninkielisinä. Jatkossa niille opiskelijoille, jotka kiinnostuvat mediakasvatuksesta syvemmin, pitää suositella myös pedagogisia opintoja. Tulevaisuudessa opiskelijat, joilla valmistuessaan on sekä kirjastoalan korkeakoulututkinto että pedagogisen pätevyyden tuottavat korkeakouluopinnot, työllistyvät aikaisempaa monipuolisempiin työtehtäviin, esimerkiksi pedagogisiksi informaatioiksi.

LÄHTEET

- Aaltonen, L. 2003. Häiriögeneraattoreita ja veneen keikuttajia. Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Voiko käärme kompastua? Opettajan tiedonhallintataitojen opas. 2. uudistettu painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 15-20.
- Eerola, T. 2003. Jyväskylän tietopalvelustrategia. Viitattu 16.10.2007.
[Http://www3.jkl.fi/kirjasto/tietopalvelustrategia/Jyvaskylan_tietopalvelustrategia.pdf](http://www3.jkl.fi/kirjasto/tietopalvelustrategia/Jyvaskylan_tietopalvelustrategia.pdf)
- Falck, R. 2003. Uudet opetussuunnitelmat ja tiedonhallintataidot. Teoksessa L. Niinikangas (toim.) Voiko käärme kompastua? Opettajan tiedonhallintataitojen opas. 2. uudistettu painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 21-26.
- Haavisto, T. 2007. Mediakasvatus ja kirjastot. Teoksessa Kynäslahti, H., Kupiainen, R. & Lehtonen, M. (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Julkaistu 15.10.2007. Viitattu 16.10.2007.
[Http://www.mediaeducation.fi/publications/nakokulmiamediakasvatukseen.pdf](http://www.mediaeducation.fi/publications/nakokulmiamediakasvatukseen.pdf)
- Hankala, M. 1999. Verkkolukutaidolla tietotulvan hallintaan. Teoksessa S. Kotilainen, M. Hankala & U. Kivikuru (toim.) Mediakasvatus. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Kirjastot.fi. 2007. Mediakasvatushanke. Viitattu 12.10.2007.
[Http://wiki.kirjastot.fi/index.php/Mediakasvatushanke](http://wiki.kirjastot.fi/index.php/Mediakasvatushanke)
- Kotilainen, S. & Hankala, M. 1999. Mediassa on aktiivisen oppimisen mahdollisuus. Teoksessa: S. Kotilainen, M. Hankala & U. Kivikuru (toim.) Mediakasvatus. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Kotilainen, S. & Kivikuru, U. 1999. Mediakasvatus ihanteiden ja todellisuuden ristipaineissa. Teoksessa: S. Kotilainen, M. Hankala & U. Kivikuru (toim.) Mediakasvatus. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Kotilainen, S. 2001. Mediakulttuurin haasteita opettajankoulutukselle. Tampere: Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Sähköinen väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 98. Julkaistu 18.5.2001. Viitattu 12.10.2007.
[Http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5072-8.pdf](http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5072-8.pdf)
- Koulutus & tutkimus. 2007. Mediakasvatus.fi. Palveleva verkkosivusto. Viitattu 20.10.2007. [Http://www.mediakasvatus.fi/koulutus_tutkimus](http://www.mediakasvatus.fi/koulutus_tutkimus)
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2007. Mediakasvatus osaksi lapsen arkea. Viitattu 20.10.2007. [Http://www.mll.fi/?x34302=2420348](http://www.mll.fi/?x34302=2420348)
- Martsola, R. & Mäkelä-Rönholm, M. 2006. Lapsilta kielletty. Kuinka suojella lasta mediatraumalta. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Mediakasvatus.fi. 2007. Palveleva verkkosivusto. Viitattu 30.10.2007.
[Http://www.mediakasvatus.fi/](http://www.mediakasvatus.fi/)

Mäenpää, M. 2001. Satu ja vuorovaikutteinen media. Teoksessa M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) Avaa lastenkirja: Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Helsinki: Lasten Keskus.

Mäensivu, V. 2003. Ikääntyvien viestintävalmiudet ja digitaalinen epätasa-arvo. KE-LA: Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 71. Jyväskylä: Gummerus.

Niemi, H. (toim.) 1999. Opettajankoulutus modernin murroksessa. Tampere. TAJU.

Niinistö, H. & Ruhala, A. (toim.). 2006. Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Oikeusministeriö. 2005. Mediakasvatus 2005. kansalliset kehittämistarpeet. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:5. Julkaistu 30.5.2005. Viitattu 14.10.2007.

http://www.om.fi/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application/pdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=Content-Length&blobheadervalue1=inline;%20filename=12dem5qkpwn9_1.pdf&blobheadervalue2=849082&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1156923952231&sbinary=true&SSURIapptype=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&SSURIsscontext=Satellite%20Server

Ojanen, S. 2000. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus 16.1.2004. Viitattu 2.12.2007. http://www.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf

Opetusministeriö. 2003. Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. Opetusministeriön julkaisuja 2003:1. Viitattu 9.10.2007.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_98_strategia.pdf?lang=fi

Opetusministeriö. 2006a. Kirjaston kehittämisohjelma 2006-2010. Kirjasto maaseudun ja taajamien monipalvelukeskuksena. Opetusministeriön julkaisuja 2006:44. Viitattu 14.10.2007.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm44.pdf?lang=fi>

Opetusministeriö. 2004. Koulutus ja tutkimus 2003-2008. Kehittämissuunnitelma. Viitattu 3.11.2007.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_190_opm06.pdf?lang=fi

Opetusministeriö. 2007a. Ehdotus toimenpideohjelmaksi mediataitojen ja -osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:29. Julkaistu 30.4.2007. Viitattu 14.10.2007.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr29.pdf?lang=fi>

Opetusministeriö. 2007b. Koulutus ja tutkimus 2007-2012. Luonnos 26.9.2007. Viitattu 2.10.2007.

[Http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/KESU2007X2012_luonnos.pdf](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/KESU2007X2012_luonnos.pdf)

Opetusministeriö. 2006b. Turvallisten sisältöjen valikointi ja arviointi. Tietoa verkkosisältöjen teknisistä suodatin- ja estojärjestelmistä. Opetusministeriön työryhmämuis-
tioita ja selvityksiä 2006:8. Julkaistu 28.2.2006. Viitattu 2.12.2007.

[Http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm_19_tr8.pdf?lang=fi](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm_19_tr8.pdf?lang=fi)

Oulun ammattikorkeakoulu. 2007. Opinto-opas. Opintosuunnitelma. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Viitattu 17.10.2007.

[Http://www.oamk.fi/opiskelijalle/rakenne/opinto-opas/koulutusohjelmat/index.php?sivu=ops&opas=2007-2008&code=3009&kieli=FI](http://www.oamk.fi/opiskelijalle/rakenne/opinto-opas/koulutusohjelmat/index.php?sivu=ops&opas=2007-2008&code=3009&kieli=FI)

Seinäjoen ammattikorkeakoulu. 2006. Koulutusohjelmakohtainen opinto-opas 2007-2008. Käytettävissä myös verkkoversiona <http://ops.seamk.fi/fi/2007-2008/pdfversiot>

Seinäjoen ammattikorkeakoulu. 2007. Oppilaitoksen verkkosivut. Viitattu 10.10.2007.

[Http://www.seamk.fi/?deptid=46](http://www.seamk.fi/?deptid=46)

Sintonen, S. 2002. Mediakasvatusta järjellä ja tunteella. teoksessa: S. Sintonen (toim.) Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.

Turun ammattikorkeakoulu. 2007. Opinto-opas. Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma. Lukusuunnitelma 2007-2010. Viitattu 17.10.2007.

[Http://marconi.hallinto.turkuamk.fi/db/opintoo8.nsf/b337df4e6342bb03c22567c100403665/c2257205001c882fc2256fd40032d797?OpenDocument](http://marconi.hallinto.turkuamk.fi/db/opintoo8.nsf/b337df4e6342bb03c22567c100403665/c2257205001c882fc2256fd40032d797?OpenDocument)

Vuorela, P. 2007. Koulutusohjelmavastaava, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Haastattelu 24.9.2007.